

อายุความฟ้องคดีอาญา: ศึกษาอุปสรรคในการฟ้องคดีทางข้อกฎหมายและทางข้อเท็จจริง

STATUTE OF LIMITATIONS ON CRIMINAL PROSECUTION:

STUDY ON LEGAL AND FACTUAL OBSTACLE TO PROSECUTION

ธีรเจต สกนธวัฒน์

Teerajate Sakondhawatt

นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายอาญา
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: teerajate.sakon@gmail.comGraduate student of Master of Laws Program in Criminal Law,
Faculty of Law, Thammasat University: teerajate.sakon@gmail.com

Received : April 19, 2023

Revised : May 12, 2023

Accepted : May 24, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาปัญหาเรื่องอุปสรรคในการฟ้องคดีทางข้อกฎหมายและทางข้อเท็จจริงซึ่งมีผลต่ออายุความฟ้องคดีอาญา เนื่องจากการฟ้องคดีอาญาตามกฎหมายประเทศไทยในทุกฐานความผิดจะมีอายุความกำกับไว้เสมอ อย่างไรก็ตาม การฟ้องคดีหรือการร้องทุกข์ที่มีผลทำให้การนับอายุความสิ้นสุดลงอาจไม่สามารถดำเนินการในระหว่างอายุความได้ตลอดเวลา เพราะอาจเกิดปัญหาเมื่อมีบทบัญญัติหรือขั้นตอนทางกฎหมายบางประการซึ่งมีผลเป็นอุปสรรคทำให้การเริ่มต้นหรือดำเนินการฟ้องคดีหรือร้องทุกข์ไม่สามารถกระทำได้ ในขณะที่อุปสรรคในการฟ้องคดีบางประการก็อาจเกิดขึ้นจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคดีนั้นหรือจากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นมาภายหลังในระหว่างอายุความซึ่งอุปสรรคทั้ง 2 ประเภทมีความเสี่ยงที่จะทำให้การฟ้องคดีหรือการร้องทุกข์ไม่สามารถดำเนินการได้ทันภายในกำหนดอายุความ หรือ ทำให้อายุความเหลือน้อยเกินไปจนไม่สามารถเตรียมการฟ้องคดีหรือร้องทุกข์ได้อย่างเหมาะสมตามปัญหาดังกล่าว บทความนี้จึงใช้วิธีการศึกษาจากหลักกฎหมายที่ว่าด้วยเรื่องอายุความฟ้องคดีและสถานะของบุคคลที่ไม่อาจฟ้องร้องคดีได้ และศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศฝรั่งเศส เยอรมนี สหรัฐอเมริกา และอินเดีย ประกอบกับการศึกษามาตรการเกี่ยวกับอายุความของประเทศไทยเท่าที่มีการบัญญัติไว้เรียบร้อยแล้วเพื่อวิเคราะห์ว่าการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยยังมีอุปสรรคในการฟ้องคดีประการใดอยู่หรือไม่และสมควรใช้มาตรการเกี่ยวกับอายุความแบบใดจึงจะเหมาะสม โดยผลการวิเคราะห์พบว่ากฎหมายต่างประเทศทั้ง 4 ประเทศล้วนกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับอุปสรรคในการฟ้องคดีและมาตรการเกี่ยวกับอายุความไว้ทั้งสิ้น โดยมีทั้งการบัญญัติกฎหมายที่ระบุข้อเท็จจริงที่เป็นอุปสรรคไว้ชัดเจนโดยเฉพาะและระบุเป็นหลักเกณฑ์ทั่วไป ในขณะที่กฎหมายประเทศไทยก็มีมาตรการเกี่ยวกับอายุความสำหรับอุปสรรคในการฟ้องคดีเช่นกันโดยมีแนวโน้มที่จะขยายอายุความออกไปเพียงเท่าที่จำเป็น แต่ระบุไว้ในกฎหมายเฉพาะบางฉบับซึ่งจำกัดทั้งประเภทคดีและประเภทของอุปสรรคที่จะนำไป

ปรับใช้ ไม่ใช่หลักเกณฑ์ที่ใช้ได้ทั่วไปแบบเดียวกับกฎหมายต่างประเทศ ดังนี้ ผู้เขียนจึงเสนอว่า กฎหมายประเทศไทย ควรบัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับอุปสรรคในการฟ้องคดีไว้เป็นการทั่วไปในประมวลกฎหมายอาญาซึ่งเป็นกฎหมายหลักที่กำหนดเรื่องอายุความฟ้องคดีอาญา โดยการกำหนดมาตรการเกี่ยวกับอายุความสำหรับอุปสรรคทางข้อกฎหมาย จะต้องมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับลักษณะของอุปสรรคทางข้อกฎหมายว่าระยะเวลาในการดำรงอยู่ของอุปสรรคนั้น ชัดเจนแน่นอนหรือไม่และอุปสรรคนั้นเกิดขึ้นในขั้นตอนใดของการดำเนินคดีอาญา ในขณะที่การกำหนดมาตรการเกี่ยวกับอายุความสำหรับอุปสรรคทางข้อเท็จจริงควรที่จะกำหนดระดับความร้ายแรงของอุปสรรคไว้ที่ระดับเหตุสุดวิสัย เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องในการฟ้องคดีหรือร้องทุกข์จะต้องมีความระมัดระวังในการเร่งรัดดำเนินคดี และควรขยายอายุความออกไปเพียงเท่าที่จำเป็น เว้นแต่กรณีที่อุปสรรคทางข้อเท็จจริงซึ่งเทียบเท่าเหตุสุดวิสัยนั้นจะเกิดขึ้นจากการกระทำของผู้กระทำความผิดโดยอาศัยประโยชน์จากการที่ผู้เสียหายเป็นผู้หย่อนความสามารถ ก็สมควรที่จะกำหนดมาตรการเกี่ยวกับอายุความที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เสียหายมากขึ้นและเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดด้วย

คำสำคัญ

อายุความ, การฟ้องคดีอาญา, อุปสรรคทางข้อกฎหมาย, อุปสรรคทางข้อเท็จจริง

ABSTRACT

This article examines the problems on legal and factual obstacles to prosecution affecting the statute of limitations (SOL) on criminal prosecution. Criminal prosecution under the law of Thailand for every offence always has an SOL. However, prosecution or complaint that cause the limitation period to be interrupted may not always be carried out during the limitation period at all times due to issues potentially arising when certain legal provisions or procedures cause obstacles preventing initiation or continuity of prosecution or complaint. Some obstacles to prosecution may arise from facts appearing in the case or occurring later during the limitation period. Both types of obstacles to prosecution might prevent a prosecution or complaint from proceeding within the limitation period or reducing the limitation period to the point that proper preparation for prosecution or complaint becomes impossible. Addressing these issues, this article will study from the legal principle on the SOL and condition of person who cannot prosecute and applies a comparative study with foreign laws especially laws in France, Germany, the United States of America and India, along with the study of Thailand's SOL measures that have already been regulated in order to analyze whether any obstacles exist to prosecution in criminal proceedings in Thailand and what SOL measures would be appropriate to result them. The analysis demonstrates that all four foreign countries establish criteria for obstacles to prosecution and SOL measures. The legislation is enacted in a way that both clearly specifies the facts that create obstacles and specifies general rules. However, law in Thailand offers SOL measures for obstacles to prosecution, tending to extend the SOL only when necessary through some specific laws limiting applicable case and obstacle types.

These rules do not generally apply to most criminal cases, unlike foreign laws. Therefore, the author proposes that the law of Thailand should add general rules on obstacles to prosecution to the Thailand Criminal Code, the main determinant of SOL on criminal prosecution. Determining SOL measures for legal obstacles must vary according to definite or indefinite duration of obstacle, and at what stage of the criminal proceeding such obstacles arise. SOL measures for factual obstacles should be set with the obstacle severity comparable to force majeure, so that those involved in prosecution or complaint must be careful to hasten proceedings and extend the limitation period only when necessary. An exception would be cases in which factual obstacles comparable to force majeure arise from an offender's action by exploiting victim incompetence; in this case, it would be appropriate to establish SOL measures more favorable to the victim and sanctioning the offender.

Keywords

Statute of limitations, Criminal prosecution, Legal obstacle, Factual obstacle

1. บทนำ

การดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยในปัจจุบัน ทุกฐานความผิดจะมีอายุความฟ้องคดีกำกับไว้เสมอ โดยกฎหมายได้กำหนดอายุความฟ้องคดีไว้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1. อายุความฟ้องคดีทั่วไป ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 และ 2. อายุความร้องทุกข์หรือฟ้องคดีสำหรับความผิดอันยอมความได้ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 96 แม้ว่าอายุความทั้ง 2 ประเภทจะเริ่มต้นนับด้วยเงื่อนไขที่แตกต่างกัน¹ แต่เมื่อเริ่มต้นนับแล้ว อายุความจะนับต่อเนื่องไปตลอดภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดจนกว่าจะมีการดำเนินการใด ๆ ที่กฎหมายได้กำหนดไว้ว่าให้การนับอายุความสิ้นสุดลง เช่น การฟ้องคดีและนำตัวผู้กระทำความผิดมายังศาล เป็นต้น หากไม่สามารถดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนดไว้ได้ภายในอายุความ คดีก็จะขาดอายุความ ผลทางกฎหมายที่เกิดขึ้นคือสิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (6) ทำให้ไม่สามารถนำคดีนั้นมาฟ้องต่อศาลได้อีก และแม้คดีจะขึ้นไปถึงชั้นศาล ศาลก็สามารถตัดสินยกฟ้องได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 วรรค 1 โดยไม่ต้องคำนึงว่ามีคู่ความฝ่ายใดยกประเด็นเรื่องอายุความขึ้นต่อสู้แล้วหรือไม่² หรือแม้กระทั่งจำเลยรับสารภาพว่าตนได้กระทำความผิดตามฟ้องจริง³ อย่างไรก็ตาม การฟ้องคดีหรือการร้องทุกข์อาจไม่สามารถดำเนินการในระหว่างอายุความได้ตลอดเวลา เพราะอาจเกิดปัญหาในกรณีที่มีบทบัญญัติกฎหมายหรือขั้นตอนทางกฎหมายบางประการซึ่งมีผลเป็นอุปสรรคทำให้การเริ่มต้นหรือดำเนินการฟ้องคดีหรือร้องทุกข์ไม่สามารถกระทำได้ โดยบทบัญญัติหรือขั้นตอนดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในการยกเว้นโทษหรือให้อภัยต่อความผิดที่กระทำลงโดยสิ้นเชิง แต่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อวัตถุประสงค์อื่นในทางกฎหมาย เช่น บทบัญญัติที่กำหนดความคุ้มกันไม่ให้บุคคลบางประเภทถูกฟ้องคดีอาญาเป็นการชั่วคราว , มีมาตรการอื่นแทนการฟ้องคดีที่ต้องดำเนินการก่อน หรือการดำเนินคดีอาญาจะต้องได้รับอนุญาตเสียก่อน เป็นต้น ในขณะที่อุปสรรคในการฟ้องคดีบางประการก็อาจเกิดขึ้นจากข้อเท็จจริงที่มีอยู่ในคดีนั้นหรือจากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นมาภายหลังในระหว่างอายุความ แม้ว่าผู้มีส่วนฟ้องคดีจะไม่ได้ปล่อยปละละเลยให้คดีล่วงเลยไปจนขาดอายุความก็ตาม เช่น สภาวะสงคราม , ภัยพิบัติทางธรรมชาติ , อุบัติเหตุ , โรคระบาด , การกระทำของคู่ความฝ่ายตรงข้ามหรือบุคคลภายนอก หรือ เหตุสุดวิสัยอื่น ๆ เป็นต้น

บทความนี้จึงมุ่งศึกษาปัญหาเกี่ยวกับอุปสรรคในการฟ้องคดีซึ่งเกิดขึ้นหรือมีผลมาจากบทบัญญัติกฎหมายและอุปสรรคในการฟ้องคดีที่เกิดขึ้นหรือมีผลมาจากข้อเท็จจริง ว่าอุปสรรคแต่ละประเภทยุทธศาสตร์นั้นมีลักษณะอย่างไร มีตัวอย่างกรณีใดบ้าง ส่งผลต่อการฟ้องคดีหรือร้องทุกข์อย่างไร และมีมาตรการเกี่ยวกับอายุความใดที่นำไปใช้กับอุปสรรคในการฟ้องคดีแต่ละกรณี โดยใช้วิธีการศึกษาจากหลักกฎหมายที่เรียกว่า หลัก *Contra Non Valentem* ซึ่งเป็นหลักกฎหมายที่ว่าด้วยเรื่องอายุความฟ้องคดีและสถานะของบุคคลที่ไม่อาจฟ้องร้องคดีได้ และศึกษากฎหมายเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ โดยเฉพาะกฎหมายในประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมนี ประเทศสหรัฐอเมริกา และ ประเทศอินเดีย ซึ่งการศึกษากฎหมายจากทั้ง 4 ประเทศ จะให้ข้อมูลภาพรวมเกี่ยวกับลักษณะของอุปสรรค

¹ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 อายุความเริ่มต้นนับตั้งแต่วันกระทำความผิด ในขณะที่มาตรา 96 อายุความเริ่มต้นนับตั้งแต่วันที่ผู้เสียหายรู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด.

² สมพร พรหมหิตาธร และ ศรีนิตา พรหมหิตาธร, *อายุความ แห่ง – อาญา คดีแห่งเกี่ยวข้องกับคดีอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 8, กรุงเทพฯ : นิติธรรม 2559) 333 – 334.

³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6371/2553.

ในการฟ้องคดีแต่ละประเภทและมาตรการเกี่ยวกับอายุความที่เหมาะสมต่ออุปสรรคนั้น ๆ เพื่อนำไปวิเคราะห์ว่าในการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยยังมีอุปสรรคในการฟ้องคดีประการใดอยู่หรือไม่ที่จำเป็นจะต้องมีมาตรการเกี่ยวกับอายุความเพื่อให้การดำเนินคดีอาญายังสามารถกระทำได้ ประกอบกับการศึกษามาตรการเกี่ยวกับอายุความของประเทศไทยเท่าที่มีการบัญญัติไว้อยู่แล้ว เพื่อพิจารณาถึงแนวทางการกำหนดมาตรการยกเว้นหรือผ่อนปรนการบังคับใช้อายุความฟ้องคดีอาญาที่เหมาะสมต่ออุปสรรคในการฟ้องคดีอาญาของประเทศไทยแต่ละกรณี ซึ่งจากการศึกษาพบว่า คดีแพ่งและคดีปกครองมีการกำหนดมาตรการผ่อนปรนการบังคับใช้อายุความฟ้องคดีในลักษณะเป็นหลักทั่วไปเมื่อปรากฏว่ามีอุปสรรคในการฟ้องคดีเกิดขึ้น ในขณะที่คดีอาญาจะมีเพียงกฎหมายเฉพาะบางฉบับที่กำหนดมาตรการผ่อนปรนการบังคับใช้อายุความฟ้องคดีอาญาเมื่อเกิดอุปสรรคในการฟ้องคดี โดยจำกัดทั้งประเภทของคดีและประเภทของอุปสรรคที่เกิดขึ้น แต่ประเทศไทยยังไม่มีการบัญญัติมาตรการเกี่ยวกับอายุความฟ้องคดีเพื่อรองรับต่ออุปสรรคในการฟ้องคดีเป็นการทั่วไปแต่อย่างใด ทั้งที่การเกิดขึ้นของอุปสรรคดังกล่าวอาจกระทบกระเทือนต่อระยะเวลาในการเตรียมการเพื่อฟ้องคดีและนำตัวผู้กระทำความผิดมาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอย่างมีประสิทธิภาพและในบางกรณี ระยะเวลาอาจล่วงเลยจนถึงขั้นขาดอายุความ ซึ่งจะเป็นการตัดโอกาสของสังคมในการป้องปรามอาชญากรรมที่เกิดขึ้นและสร้างความไม่เป็นธรรมต่อประชาชนที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิด

2. หลักเกณฑ์และเหตุผลในการกำหนดให้มีอายุความฟ้องคดีอาญา

หลักกฎหมายเกี่ยวกับอายุความฟ้องคดีอาญาเป็นหลักกฎหมายที่มีที่มาจากระบบกฎหมายซีวิลลอว์ โดยปรากฏขึ้นครั้งแรกในกฎหมายโรมันช่วงประมาณ 17 หรือ 18 ปีก่อนคริสตกาล และได้รับการสืบทอดต่อมาโดยประเทศฝรั่งเศส ซึ่งมีการวางรากฐานสำคัญเกี่ยวกับอายุความฟ้องคดีอาญาตามที่ปรากฏในประมวลกฎหมายการไต่สวนคดีอาญา ค.ศ. 1808 (the 1808 Code d'Instruction Criminelle) อันเป็นที่มาของบทบัญญัติเกี่ยวกับอายุความที่มีอยู่ในประมวลกฎหมายอาญาของยุโรปหลายฉบับในปัจจุบัน⁴ หลักการทั่วไปคือคดีอาญาทั้งหมดจะต้องอยู่ภายใต้อายุความทั้งสิ้น โดยกรอบระยะเวลาความสั้นยาวของอายุความมักจะแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศขึ้นอยู่กับว่าประเทศนั้น ๆ ใช้หลักการใดมาเป็นเกณฑ์กำหนด แต่หลักเกณฑ์การกำหนดอายุความฟ้องคดีอาญาที่นิยมมากที่สุดมักจะใช้ระดับความร้ายแรงของความผิดที่ก่อหรือโทษสูงสุดของความผิดนั้นมาเป็นเกณฑ์กำหนดหมายความว่า หากความผิดนั้นมีความร้ายแรงหรือโทษที่รุนแรงมากเท่าไร อายุความก็จะมีระยะเวลาที่ยาวนานตามไปด้วยและในบางกรณีก็อาจไม่มีอายุความเลยทีเดียว⁵ และในฐานะที่ระบบกฎหมายซีวิลลอว์มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายเป็นบ่อเกิดของกฎหมายลำดับแรกสุด ทำให้หลักเกณฑ์เรื่องอายุความต่าง ๆ ทั้งหลักทั่วไป ข้อยกเว้น วิธีการคำนวณนับและมาตรการเกี่ยวกับอายุความจะถูกบัญญัติไว้อย่างชัดเจนในกฎหมายลายลักษณ์อักษร ซึ่งประเทศส่วนมากจะกำหนดหลักเกณฑ์เรื่องอายุความไว้ในกฎหมายสารบัญญัติ แต่ก็มีบางประเทศที่กำหนดไว้ในกฎหมายวิธีสบัญญัติด้วย เช่น ประเทศญี่ปุ่น และ ประเทศฝรั่งเศส เป็นต้น⁶ ในขณะที่ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ แรกเริ่มจะไม่มีแนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดอายุความฟ้องคดีอาญาเลย เพราะถือหลักว่ารัฐหรือกษัตริย์เป็นผู้ดูแลความสงบเรียบร้อยในสังคมทำให้การฟ้องคดีอาญาในความผิดที่ถือเป็นการรบกวนความสงบเรียบร้อยของส่วนรวมจึงเป็นการกระทำแทนกษัตริย์

⁴ Ruth A. Kok, *Statutory limitations in international criminal law* (T.M.C. Asser Press 2007) 25 – 26.

⁵ เพิ่งอ้าง 30 – 31.

⁶ ตามพงศ์ ขอบอิสระ, 'ปัญหาการกำหนดอายุความในคดีอาญา' (2554) 1 วารสารนิติศาสตร์ 109, 115.

ประกอบกับแนวคิดของกฎหมายคอมมอนลอว์ที่ว่ากษัตริย์สามารถกระทำได้โดยปราศจากความผิด (the king can do no wrong) ทำให้กษัตริย์สามารถฟ้องคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิดอาญาได้ แม้ว่าคดีจะขาดอายุความแล้วก็ตาม จึงเป็นที่มาของหลักกฎหมายที่ว่า “อายุความไม่ใช้กับกษัตริย์” (time does not run against the King) หรือ “nullum tempus occurit regi”⁷ หมายความว่า เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น รัฐย่อมสามารถดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้เสมอ ไม่ว่าจะเวลาจะผ่านไปนานเท่าใดก็ตาม⁸ ทำให้ประเทศที่เป็นแม่แบบของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์อย่างประเทศอังกฤษ จึงไม่มีข้อจำกัดใด ๆ เกี่ยวกับกำหนดเวลาฟ้องคดี⁹ แต่ในเวลาต่อมา แนวคิดในเรื่องอายุความได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ประเทศอังกฤษได้พัฒนาความผิดบางฐานใหม่โดยกำหนดให้มีอายุความในการฟ้องคดีขึ้น เพื่อให้การพิสูจน์พยานหลักฐานและการพิจารณาคดีเสร็จสิ้นโดยเร็ว เนื่องจากลักษณะความผิดบางฐานหากปล่อยให้เนิ่นนานไปจะไม่มีใครจดจำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้อันจะทำให้เกิดความยุ่งยากในการนำสืบพิสูจน์ทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลย หรืออาจก่อให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในสังคมได้¹⁰ อย่างไรก็ตาม หากเป็นความผิดที่มีความร้ายแรงมาก เช่น ความผิดฐานฆ่าคนตาย , การก่อการร้าย หรือการล่องละเมิดทางเพศกับผู้เยาว์ บรรดาประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ก็ยังคงเห็นว่าความผิดเหล่านี้เป็นความผิดที่สร้างความหวาดกลัวให้กับประชาชนในสังคมและทำให้สังคมส่วนรวมเกิดความไม่ไว้วางใจในความสามารถของรัฐที่จะปกป้องและคุ้มครองภัยอันตรายให้กับพวกเขา จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษให้ได้ ความผิดเหล่านี้จึงไม่มีอายุความเหมือนเดิม¹¹ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าหลักเกณฑ์เกี่ยวกับอายุความฟ้องคดีอาญาในระบบกฎหมายซีวิลลอว์และคอมมอนลอว์แม้จะมีวิวัฒนาการที่สวนทางกันในแรกเริ่ม แต่ในปัจจุบัน การกำหนดเรื่องอายุความฟ้องคดีอาญาในระบบกฎหมายทั้งสองระบบมีแนวโน้มที่จะปรับเข้าหากันและเริ่มมีความใกล้เคียงกันมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ โดยอาศัยการพิจารณาจากเนื้อหาความผิดในแต่ละฐานเป็นหลักในการกำหนดมาตรการเกี่ยวกับอายุความฟ้องคดี เช่น ความร้ายแรงของความผิด , ความยากง่ายในการนำสืบพยานหลักฐาน และ การตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ประสงค์ในการลงโทษทางอาญา เป็นต้น

⁷ คะนิง ภาไชย, ‘วิธีพิจารณาความอาญาตามกฎหมายอังกฤษ (ตอนที่ 1)’ (2529) 108 วารสารอัยการ, 16 อ้างถึงใน เพิ่งอ้าง 116.

⁸ Cecil Turner, *Kenny's Outlines of Criminal Law* (19th Edition, Cambridge: University Printing House 1966) 547 อ้างถึงใน เพิ่งอ้าง.

⁹ เพิ่งอ้าง 115.

¹⁰ อัครวัฒน์ เทพหัสดิน ณ อยุธยา, ‘อายุความในคดีอาญา’ (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา) 7 – 8 <<http://www.krik.ac.th/new/faculty/law/ThaiLawPDF/article/อายุความในคดีอาญา.pdf>> สืบคนเมื่อ 25 สิงหาคม 2563.

¹¹ เพิ่งอ้าง 9 – 10.

ทั้งนี้ ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็ระบบกฎหมายซีวิลลอว์หรือคอมมอนลอว์ก็ตาม เหตุผลในการมีอยู่ของอายุความฟ้องคดีอาญาไม่ได้เป็นไปเพื่อประโยชน์ในเรื่องของการนำสืบพยานหลักฐานเพียงอย่างเดียว จากการศึกษาสามารถจำแนกเหตุผลในการกำหนดให้มีอายุความฟ้องคดีอาญาได้ 5 ประการด้วยกัน¹² ดังต่อไปนี้

2.1 การรักษาไว้ซึ่งคุณภาพของพยานหลักฐาน

ความสัมพันธ์ระหว่างการรักษาไว้ซึ่งคุณภาพของพยานหลักฐานกับระยะเวลาที่ล่วงเลยไปในคดีอาญา เป็นไปตาม “กฎแห่งการลืม” (la loi de l’oubli) กล่าวคือ หากเวลายิ่งผ่านไปนานเท่าไร ความทรงจำของบุคคลเกี่ยวกับเรื่องที่เกิดขึ้นย่อมน้อยลง ผลคือก่อให้เกิดความยากลำบากในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงของทั้งฝ่ายโจทก์และจำเลย เมื่อการพิสูจน์ข้อเท็จจริงไม่สามารถทำได้อย่างสมบูรณ์ครบถ้วน โอกาสที่ศาลจะวินิจฉัยคดีผิดพลาดย่อมมีมากขึ้น¹³ นอกจากนี้ ระยะเวลาที่ล่วงเลยไปยังส่งผลกระทบต่อพยานหลักฐานประเภทอื่น ๆ ด้วย กล่าวคือ พยานบุคคลได้ตายไปแล้วหรือพยานหลักฐานบางอย่างอาจสูญหาย , เสื่อมสลายไปตามธรรมชาติ , มีความเปลี่ยนแปลงไปไม่เหมือนเดิมในเวลาที่เกิดเหตุ , ถูกเคลื่อนย้าย , สิ่งที่เป็นที่ไวหายไ ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจเกิดขึ้นได้กับพยานหลักฐานทุกประเภท และอาจเกิดขึ้นกับพยานหลักฐานที่ตอนแรกอาจดูไม่สำคัญหรือเป็นเรื่องเล็กน้อยในคดี โอกาสที่จะลืมพยานหลักฐานประเภทนี้ย่อมมีมาก และคู่ความอาจจะไม่ได้เก็บรักษาไว้ซึ่งพยานหลักฐานประเภทนี้เพียงพอ ทำให้ถึงคราวที่จำเป็นจะต้องนำมาอ้างอิงในการพิจารณาคดีก็ไม่อาจทำได้แล้ว¹⁴ ดังนั้น การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงต้องดำเนินการด้วยความรวดเร็วเพื่อให้พยานหลักฐานทุกประเภทได้ถูกนำมาใช้พิสูจน์ข้อเท็จจริง ในขณะที่พยานหลักฐานทั้งหลายยังสดใหม่อยู่ ซึ่งเหตุผลนี้เป็นเหตุผลหลักของการกำหนดให้คดีอาญาต้องมีอายุความกำกับไว้ เป็นเหตุผลที่ได้รับการยอมรับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและเป็นที่ยอมรับโดยนานาประเทศ¹⁵

2.2 หลักการเร่งรัดกระบวนการยุติธรรม

มีความเห็นที่กล่าวว่าหากข้อเท็จจริงเรื่องใดมีความสำคัญมากถึงขนาดที่จะตั้งข้อหาเป็นคดีอาญาได้ ก็ควรที่จะต้องเริ่มดำเนินการคดีนั้นด้วยความรวดเร็วและทันท่วงที¹⁶ อายุความจึงเป็นกลไกอย่างหนึ่งของรัฐที่สร้างขึ้นมากเพื่อคอยตรวจสอบให้เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องมีความมุ่งมั่นหมั่นเพียรในการทำหน้าที่นำตัวผู้ฝ่าฝืนกฎหมายมาเข้า

¹² การจำแนกแนวคิดในการมีอายุความในเอกสารหรือแหล่งอ้างอิงแต่ละฉบับนั้น อาจใช้เกณฑ์การจำแนกหรือชื่อเรียกที่ไม่เหมือนกัน การจำแนกแนวคิดการมีอายุความเป็น 5 ประการตามที่ยุ่เขียนได้นำเสนอนี้เกิดจากการศึกษาและสรุปจากเอกสารและแหล่งอ้างอิงแต่ละฉบับที่ผู้เขียนได้นำมาอ้างอิง เพื่อแยกให้เห็นถึงแนวคิดการมีอายุความให้ชัดเจนที่สุด.

¹³ Salmond p.476, 2 Manual of German Law no.71 p.95 อ้างถึงใน จิตติ ดิงศภัทย์, *กฎหมายอาญา ภาค 1* (พิมพ์ครั้งที่ 10, ห้างหุ้นส่วนจำกัด จีรรัชการพิมพ์ 2546) 1271.

¹⁴ Editors, ‘The Statute of Limitations in Criminal Law : A Penetrable Barrier to Prosecutio’ (1954) 102 University of Pennsylvania Law Review 630, 632.

¹⁵ ประเทือง ธนียพล และคณะ, ‘การสืบค้นแนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดอายุความทางอาญาในบริบทสังคมไทย’ (รายงานผลการวิจัยเสนอต่อ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2550) 100.

¹⁶ P.G. Barton, ‘Why Limitation Periods in the Criminal Code?’ (1997) 40 Criminal Law Quarterly 188, 190.

กระบวนการยุติธรรมให้เร็วที่สุด¹⁷ รวมถึงฝ่ายโจทก์ที่เป็นราษฎรก็ควรที่จะรักษาไว้ซึ่งสิทธิของตนในการร้องทุกข์หรือฟ้องร้องคดีโดยไม่ชักช้า¹⁸ นอกจากนี้ การเร่งรัดกระบวนการยุติธรรมยังช่วยสนับสนุนเหตุผลอื่น ๆ ในการกำหนดให้มีอายุความฟ้องคดีอาญาอีกด้วย ทั้งเรื่องการทำให้กระบวนการพิจารณาคดีสามารถดำเนินไปได้โดยอาศัยพยานหลักฐานที่สดใหม่ ลดโอกาสการฟ้องเท็จโดยอาศัยพยานหลักฐานที่ไม่น่าเชื่อถือ¹⁹ และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการลงโทษทางอาญาหากว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดจริง โดยเฉพาะวัตถุประสงค์ในเรื่อง “การข่มขู่ยับยั้ง” (deterrence)²⁰

2.3 คุ้มครองประโยชน์ของผู้เกี่ยวข้องในคดีและสร้างความมั่นคงแน่นอนในนิติฐานะ

การกำหนดอายุความฟ้องคดีอาญา ช่วยสร้างความเป็นธรรมให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ไม่ต้องวิตกกังวลว่าตนเองจะถูกฟ้องร้องเมื่อใดก็ได้ตามอำเภอใจของฝ่ายโจทก์²¹ และเป็นการสร้างความเป็นธรรมให้กับทุกคน เพราะไม่ว่าจะเป็นผู้บริสุทธิ์หรือผู้กระทำผิดจริง ล้วนมีโอกาสถูกฟ้องร้องในคดีอาญาได้ทั้งนั้น²² นอกจากนี้ ยังเป็นการสร้างหลักประกันความมั่นคงแน่นอนในนิติฐานะ เพราะการมีอายุความจะช่วยให้สามารถหาข้อยุติสำหรับคดีอาญาที่เกิดขึ้นได้และจำกัดระยะเวลาที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะถูกดำเนินคดีไว้ให้เป็นที่น่าพอใจที่แน่นอนว่าคดีจะยุติหรือสิ้นสุดลงได้เมื่อใด ประโยชน์ที่เกิดขึ้นคือทั้งบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลย่อมเกิดความมั่นใจในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพหรือกิจการของตนต่อไปได้ สร้างเสถียรภาพให้กับสังคม เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการคดีให้เป็นไปตามลำดับเวลา ช่วยลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีจากการที่ต้องอาศัยทรัพยากรในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลานานแล้ว และลดค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาพยานหลักฐานและการเตรียมคดีด้วย²³

2.4 ความจำเป็นในการลงโทษลดน้อยลง

หากเวลาได้ล่วงเลยไปนานแล้ว ยังไม่อาจนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้เนื่องจากผู้นั้นหลบหนีหรือซ่อนตัวจนพ้นกำหนดเวลา อาจมองได้ว่าการหลบหนีหรือซ่อนตัวเป็นเวลานานขนาดนั้นย่อมเป็นการทรมานผู้นั้นพอสมควร เปรียบเสมือนว่าผู้นั้นถูกลงโทษอยู่แล้วไปในตัว จึงไม่ควรไปลงโทษผู้นั้นซ้ำอีก²⁴ ในขณะที่วัตถุประสงค์ในการลงโทษอาญาก็มีน้ำหนักที่ลดน้อยลงตามเวลาที่ล่วงเลยไป เช่น เวลาที่ผ่านไปนานทำให้สังคมไม่สนใจจดจำเหตุการณ์ที่เป็นความผิดนั้น ความรู้สึกต้องการแก้แค้นของสังคมย่อมลดลงไป ประกอบกับความเสียหายก็ได้รับการเยียวยาไปตามเวลา

¹⁷ 1 WHARTON, *CRIMINAL PROCEDURE* section 367 (10th ed., Kerr 1918) อ้างถึงใน Editors (เชิงอรรถ 14) 633.

¹⁸ ประเทือง ธนียพล และคณะ (เชิงอรรถ 15) 100.

¹⁹ เฟิงอ้าง.

²⁰ Yair Listokin, 'Efficient Time Bars: A New Rationale for the Existence of Statutes of Limitations in Criminal Law' (2002) 31 *The Journal of Legal Studies* 99, 100-01 อ้างถึงใน Rinat Kitai-Sangero, 'Between Due Process and Forgiveness: Revisiting Criminal Statutes of Limitations' (2013) 61 *Drake Law Review* 423, 430.

²¹ ประเทือง ธนียพล และคณะ (เชิงอรรถ 15) 8.

²² เฟิงอ้าง 100.

²³ เฟิงอ้าง 101.

²⁴ จิตติ ดิงศภัทย์ (เชิงอรรถ 13) 1272.

วัตถุประสงค์ของการลงโทษในเรื่องการแก้แค้นทดแทนจึงไม่จำเป็นอีกต่อไป²⁵, เมื่อผู้กระทำความผิดหลบหนีหรือซ่อนตัวเป็นเวลานานจนคดีขาดอายุความ คนยอมลืมหेतุการณ์ที่ไม่ควรเอาเป็นเยี่ยงอย่างนั้นไปแล้ว วัตถุประสงค์ของการลงโทษในเรื่องการข่มขู่ยับยั้งซึ่งต้องอาศัยการดำเนินคดีอาญาด้วยความรวดเร็วก็หมดความจำเป็นไป²⁶ เช่นเดียวกับความจำเป็นที่ลดลงของวัตถุประสงค์ของการลงโทษในเรื่องการฟื้นฟูแก้ไขตัวเอง ซึ่งมองได้ว่าผู้กระทำความผิดที่หลบหนีหรือซ่อนตัวจนคดีขาดอายุความนั้น ประพฤติตนโดยชอบเป็นเวลานาน รมั้ดระวังตัวไม่กระทำความผิดขึ้นมาให้เป็นที่สนใจแก่สังคมอีก แสดงให้เห็นว่าผู้นั้นฟื้นฟูแก้ไขตนเองให้เป็นพลเมืองดีของสังคมได้แล้ว จึงไม่สมควรไปลงโทษเขาซ้ำอีก²⁷

2.5 ให้โอกาสผู้กระทำความผิดกลับตัวกลับใจ

หลักคิดเรื่องการให้โอกาสผู้กระทำความผิดกลับตัวกลับใจ เกิดมาจากความเชื่อที่ว่ามนุษย์ทุกคนควรได้รับโอกาสที่จะเริ่มต้นใหม่²⁸ และสามารถดำเนินชีวิตประจำวันต่อไปได้โดยไม่ต้องหวาดกลัวอยู่ตลอดเวลาว่าตนจะถูกฟ้องคดีเมื่อใด²⁹ การกำหนดให้ผลทางกฎหมายให้คดีขาดอายุความได้ จึงเป็นการสนับสนุนให้คนที่เคยทำผิดมาก่อน มุ่งมั่นที่จะกลับเนื้อกลับตัวและระมัดระวังไม่กระทำความผิดอีก อีกทั้งยังทำให้คนเหล่านั้นสบายใจได้ว่าการกลับเนื้อกลับตัวของเขาจะไม่สูญเปล่าและถูกทำลายลงเพียงเพราะข้อหาที่เขาเคยก่อในอดีตเมื่อนานมาแล้ว³⁰ โดยการที่เขาระมัดระวังตัวเช่นนี้ ก็ช่วยลดการเพิ่มขึ้นของอาชญากรรมด้วย

3. การยกเว้นหรือผ่อนปรนการบังคับใช้อายุความฟ้องคดีอาญาอันเนื่องมาจากมีอุปสรรคในการฟ้องคดีอาญา

แม้ว่าหลักการมีอายุความฟ้องคดีอาญาจะเป็นหลักการที่มีเหตุผลทางกฎหมายรองรับไว้หลายประการ แต่หลักการดังกล่าว รวมถึงวิธีการนับอายุความฟ้องคดีอาญาก็ไม่ใช่หลักการเคร่งครัดเด็ดขาดที่ไม่อาจมีข้อยกเว้นได้แต่อย่างใด ในฐานะที่กฎหมายเกี่ยวกับอายุความเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาประเภทหนึ่ง³¹ จึงสามารถถูกแก้ไขปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ซึ่งเป็นไปเพื่อรักษาสมดุลระหว่างอำนาจรัฐในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม หรือ Crime Control Model และเป็น

²⁵ Rinat Kitai-Sangero (เชิงอรรถ 20) 434 – 435.

²⁶ ประเทือง ธนียพล และคณะ (เชิงอรรถ 15) 101.

²⁷ จิตติ ดิงศภัทย์ (เชิงอรรถ 13) 1272.

²⁸ Rinat Kitai-Sangero (เชิงอรรถ 20) 432.

²⁹ P.G. Barton (เชิงอรรถ 16) 190.

³⁰ Editors (เชิงอรรถ 14) 634.

³¹ ตามความเห็นของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร อ้างถึงใน คณิต ณ นคร, *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 6, วิญญูชน 2560) 530 – 531 และ ความเห็นของรองศาสตราจารย์ ดร.ปกป้อง ศรีสนธิ อ้างถึงใน ปกป้อง ศรีสนธิ, ‘หลักการใช้บังคับทัณฑ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา’ ใน *วิวัฒน์ จันทโชติ และคณะ (บรรณาธิการ) ที่ระลึก 60 ปี พิธีใหญ่ ใจหาย*, (โรงพิมพ์เดือนตุลา 2561) 234.

หลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม หรือ Due Process Model ด้วย³² เนื่องจากพื้นฐานของกฎหมายเกี่ยวกับอายุความฟ้องคดีอาญาเป็นการสะท้อนถึงกระบวนการทางอาญาตามทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม³³ กฎหมายในหลากหลายประเทศจึงกำหนดเหตุและมาตรการยกเว้นหรือผ่อนปรนการบังคับใช้อายุความฟ้องคดีอาญาขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการควบคุม ระวัง และปราบปรามอาชญากรรม อันเป็นการคุ้มครองประโยชน์ตามทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรมควบคู่ไปด้วยกัน เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศฝรั่งเศส มาตรา 7 วรรค 3 กำหนดให้การฟ้องคดีความผิดอาญาระดับอุกฤษโฆบางฐานที่กระทำต่อผู้เยาว์ ให้เลื่อนการเริ่มต้นนับอายุความ 30 ปี มาเป็นวันที่ผู้เยาว์บรรลุนิติภาวะ , The United States Code Title 18 ของประเทศสหรัฐอเมริกา มาตรา 3290 กำหนดให้อายุความสะดุดหยุดอยู่ในระหว่างที่จำเลยหลบหนีจากกระบวนการยุติธรรม และประมวลกฎหมายอาญาของประเทศเยอรมนี มาตรา 78 (2) กำหนดให้ความผิดฐานฆ่าผู้อื่นแบบมีเหตุฉกรรจ์ตามมาตรา 211 ไม่มีอายุความ เป็นต้น ซึ่งการเกิดขึ้นของอุปสรรคในการฟ้องคดีอาญาก็เป็นเหตุประการหนึ่งที่กฎหมายในหลายประเทศจำเป็นต้องกำหนดมาตรการยกเว้นหรือผ่อนปรนการบังคับใช้อายุความฟ้องคดีอาญาขึ้นมาเช่นกัน

3.1 อุปสรรคในการฟ้องคดี กับ หลัก Contra Non Valentem

Doctrine of Contra Non Valentem หรือตามสุภาษิตละตินที่กล่าวว่า “contra non valentem agere nulla currit praescriptio”³⁴ มีความหมายว่า “ย่อมไม่มีการนับอายุความอันเป็นโทษแก่บุคคลซึ่งไม่อาจฟ้องร้องคดีได้”³⁵ เป็นหลักการที่ลดความเคร่งครัดของอายุความลงเพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ผู้มีสิทธิฟ้องคดีมากขึ้น โดยมีเหตุแห่งการไม่นับอายุความฟ้องคดีอยู่ 4 ประการ ได้แก่ 1. เมื่อมีเหตุใด ๆ ตามกฎหมาย ที่ทำให้ศาลหรือเจ้าหน้าที่ของศาลไม่อาจดำเนินการใด ๆ ต่อการฟ้องคดีของโจทก์ได้ 2. เมื่อมีสภาวะการณ์อย่างใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกั สัญญาหรือเกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณาซึ่งทำให้เจ้าหน้าที่ไม่อาจฟ้องร้องหรือดำเนินการใด ๆ ได้ 3. เมื่อฝ่ายลูกหนี้เป็นผู้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นผลให้เจ้าหน้าที่ไม่อาจใช้สิทธิของตนในการฟ้องร้องดำเนินคดีได้ และ 4. เมื่อโจทก์ไม่ทราบหรือไม่มีเหตุอันควรที่จะได้ทราบถึงเหตุที่ทำให้โจทก์สามารถฟ้องร้องดำเนินคดีได้ ไม่ว่าจะการที่โจทก์ไม่ทราบนั้นจะเป็นเพราะจำเลยหรือไม่ก็ตาม ทั้งนี้ เมื่อเกิดเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน 4 เหตุข้างต้นนี้ ศาลจะนำเหตุนั้นมาพิจารณาซึ่งน้ำหนักกว่าเป็นการสมควรหรือไม่ที่อายุความในคดีนั้นจะถูกหยุดนับไว้ก่อน

³² เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่าด้วยการดำเนินคดีในชั้นตอนก่อนการพิจารณา (พิมพ์ครั้งที่ 7, สำนักพิมพ์ พลสยาม พรินติ้ง (ประเทศไทย) 2553) 1.

³³ ประธาน วัฒนวาณิชย์, ‘ระบบความยุติธรรมทางอาญา : แนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมอาชญากรรมและกระบวนการนิติธรรม’ (2520) 2 วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 142, 153.

³⁴ Bryan A. Garner, *Black’s Law Dictionary* (9th ed., Thomson Reuters 2009) 1823.

³⁵ ธานินทร์ กรัยวิเชียร, ‘สุภาษิตกฎหมาย (ตอนที่ 1)’ (ศูนย์วิทยบริการศาลยุติธรรมเฉลิมพระเกียรติ หอสมุดศาลยุติธรรม) <http://www.library.coj.go.th/Openmedia/index?f=../file_upload/module/manage_digital_file/digital_file/73dff9f6.pdf> สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2563.

เป็นการชั่วคราว³⁶ โดยแนวคิดเกี่ยวกับหลัก Contra Non Valentem ในช่วงแรกมักจะเกี่ยวข้องกับอุปสรรคทางข้อกฎหมายที่มีต่ออายุความเท่านั้น แต่ต่อมาก็ขยายให้ปรับใช้กับอุปสรรคทางข้อเท็จจริงด้วยเช่นกัน³⁷

เมื่อหลักการนี้ได้ถูกส่งต่อมาถึงประเทศฝรั่งเศส นักกฎหมายของฝรั่งเศสได้แบ่งหลักการนี้ออกเป็น 2 ประเภทคือ “การพ้นวิสัยที่จะฟ้องคดี” ในทางข้อเท็จจริงและในทางข้อกฎหมาย (factual and legal “impossibility to act”) โดยมีมุมมองต่อหลักการนี้ในฐานะข้อยกเว้นของเรื่องอายุความและจะถูกนำไปใช้อย่างจำกัดเฉพาะกรณีเท่านั้น โดยเฉพาะกรณีการพ้นวิสัยที่จะฟ้องคดีในทางข้อเท็จจริงซึ่งมักจะอยู่ในรูปแบบของ “เหตุสุดวิสัย” เช่น สงคราม , การก่อความไม่สงบ , โรคระบาด , ภัยพิบัติ และเหตุใด ๆ ที่มีผลเป็นการขัดขวางการติดต่อสื่อสารและทำให้กระบวนการยุติธรรมไม่เป็นระบบ เป็นต้น แต่ก็มีนักกฎหมายที่เห็นว่าเพียงแค่เกิดเหตุต่าง ๆ นี้ขึ้นอย่างเดียวไม่ได้มีผลทำให้อายุความสะดุดหยุดอยู่ได้ แต่จะต้องพิสูจน์ให้เห็นด้วยว่าเหตุที่เกิดขึ้นนั้นได้ส่งผลให้เกิดอุปสรรคขัดขวางต่อการฟ้องคดีอย่างไรและเป็นเหตุที่เกิดขึ้นใกล้ชิดกับระยะเวลาที่คดีจะขาดอายุความด้วย³⁸

การนำหลัก Contra Non Valentem ไปปรับใช้ในประเทศฝรั่งเศส ได้มีการยอมรับให้นำมาปรับใช้กับอายุความในคดีอาญา³⁹ โดยศาลเป็นผู้ที่ยอมรับว่าหลักการนี้เป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้อายุความสะดุดหยุดอยู่ได้และนำเอาหลักการนี้ไปปรับใช้ในการพิพากษาคดีอาญา แม้ว่าการนำหลักการนี้ไปปรับใช้ไม่ได้มีการนำไปบัญญัติไว้ในกฎหมายอาญาก็ตาม⁴⁰ แต่ในการปรับใช้หลักการนี้โดยศาลในช่วงแรก ศาลจะยอมรับเพียง “อุปสรรคทางข้อกฎหมาย” เท่านั้นที่เป็นเงื่อนไขทำให้อายุความสะดุดหยุดอยู่ได้ โดยศาลได้วางหลักไว้ในคำพิพากษาศาลฎีกาเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 1999 เลขที่ 99-86.298⁴¹ ว่า “อายุความฟ้องคดีอาญาจะสะดุดหยุดอยู่ หากปรากฏว่าคู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ฟ้องร้องคดีได้แสดงให้เห็นแล้วว่าเขาได้พยายามขวนขวายที่จะฟ้องร้องคดีแล้ว แต่ไม่อาจดำเนินการฟ้องร้องคดีได้ด้วยเหตุเพราะมีอุปสรรคทางข้อกฎหมายเอง” ในเวลาต่อมา ก็ได้ขยายขอบเขตการปรับใช้หลัก Contra Non Valentem ให้ครอบคลุมไปถึงอุปสรรคทางข้อเท็จจริง ปรากฏในคดีฆาตกรรมเด็กทารกหลายศพ ซึ่งผู้กระทำความผิดเป็นมารดาของเด็กและทำการฆ่าอำพรางศพเด็กไว้เป็นเวลากว่า 10 ปีแล้ว ศาลจึงมีคำพิพากษาศาลฎีกา (ที่ประชุมใหญ่) เมื่อวันที่

³⁶ ‘Doctrine of Contra Non Valentem Law and Legal Definition’ (USLEGAL)

<<https://definitions.uslegal.com/d/doctrine-of-contra-non-valentem/>> accessed 13 June 2019.

³⁷ Benjamin West Janke, ‘Revisiting Contra Non Valentem in Light of Hurricanes Katrina and Rita’ (2008) 68 Louisiana Law Review 497, 505 – 506.

³⁸ Benjamin West Janke (เชิงอรรถ 37) 506 – 509.

³⁹ Benjamin West Janke and Francois-Xavier Licari, ‘Contra Non Valentem in France and Louisiana: Revealing the Parenthood, Breaking a Myth’ (2011) 71 Louisiana Law Review 503, 513.

⁴⁰ Maître Guillaume Isouard, ‘Contra non valentem agere non currit praescriptio’ (Guillaume ISOUARD, 28 may 2020) <<https://www.isouard-avocat.com/publications/contra-non-valentem>> สืบค้นเมื่อ 28 พฤษภาคม 2563.

⁴¹ Cour de Cassation, Chambre criminelle, du 23 décembre 1999, 99-86.298 <<https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007069357/>> สืบค้นเมื่อ 8 มกราคม 2565.

7 พฤศจิกายน 2014 เลขที่ 14-83.739⁴² วางหลักว่า “อายุความฟ้องคดีอาญาสามารถสะดุดหยุดอยู่เนื่องจากมีอุปสรรคขัดขวางการฟ้องคดีอาญาได้ ตรีบาโตที่อุปสรรคนั้นอยู่ในระดับที่เป็นอุปสรรคอันมีอาจก้าวล่วงได้ (insurmountable obstacle) และไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นอุปสรรคทางข้อกฎหมายเท่านั้น” ซึ่งศาลได้นำข้อเท็จจริงในคดีมาพิจารณาร่วมกันว่าข้อเท็จจริงเหล่านี้เป็นอุปสรรคอันมีอาจก้าวล่วงได้ที่ขัดขวางการฟ้องคดี ได้แก่ การตั้งครม.ของผู้กระทำความผิดที่ไม่มีผู้ได้รับรู้เพราะถูกอำพรางไว้ด้วยความอ้วนของหญิงคนนั้นเอง แม้แต่ญาติหรือหมอของหญิงคนนั้นก็มิรู้ถึงการตั้งครม.นี้ ประกอบกับการคลอดก็เกิดขึ้นโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายและไร้ซึ่งพยานรู้เห็นไปจนถึงการฆ่าและอำพรางศพเด็กโดยไตร่ตรองไว้ก่อนและกระทำอย่างรอบคอบโดยผู้เป็นมารดาเอง ด้วยข้อเท็จจริงเหล่านี้ทำให้ไม่มีใครหรือเจ้าหน้าที่รัฐคนใดจะอยู่ในสถานะที่จะรับรู้ได้เลยว่ามีเด็กเกิดขึ้นและหายไป จนกว่าจะพบศพเด็กทำให้ใน 10 ปีที่ผ่านมา เจ้าหน้าที่รัฐทั้งหลายล้วนอยู่ในสถานะที่พ้นวิสัยอย่างสิ้นเชิงที่จะดำเนินการฟ้องคดีได้

3.2 ประเภทของอุปสรรคในการฟ้องคดีและผลทางกฎหมาย

อุปสรรคในการฟ้องคดีอาจเกิดขึ้นมาหรือเป็นผลมาจากบทบัญญัติกฎหมายหรือจากข้อเท็จจริงเพียงอย่างเดียวก็ได้ โดยอุปสรรคเหล่านี้จะถูกระบุไว้ในบทบัญญัติกฎหมายอย่างชัดเจนหรือปรากฏอยู่ในแนวคำพิพากษาของศาล (case law)⁴³ และมีลักษณะร่วมกันคือก่อให้เกิดผลกระทบต่อกรฟ้องคดีทำให้ไม่อาจเริ่มต้นดำเนินการฟ้องคดีได้หรือทำให้การฟ้องคดีที่อยู่ระหว่างดำเนินการอยู่หยุดชะงักลง⁴⁴ กฎหมายหลากหลายประเทศได้กำหนดให้อุปสรรคในการฟ้องคดีเป็นเงื่อนไขที่เชื่อมโยงกับการใช้มาตรการยกเว้นหรือผ่อนปรนการบังคับใช้อายุความฟ้องคดีอาญา โดยเฉพาะมาตรการให้อายุความสะดุดหยุดอยู่ ทั้งนี้ บางประเทศได้ระบุอุปสรรคในการฟ้องคดีไว้ในบทบัญญัติกฎหมายในลักษณะที่แยกเหตุอันเป็นอุปสรรคในการฟ้องคดีออกมาให้เห็นชัดเจนว่าข้อเท็จจริงใดที่เกิดขึ้นแล้วทำให้การฟ้องคดีไม่อาจเริ่มต้นหรือดำเนินการต่อได้ เช่น ประเทศเยอรมนีได้ระบุในบทบัญญัติกฎหมายว่าให้อายุความสะดุดหยุดอยู่เมื่อไม่อาจฟ้องคดีได้เพราะผู้กระทำความผิดเป็นสมาชิกของสภานิติบัญญัติ⁴⁵ ในขณะที่บางประเทศใช้วิธีการบัญญัติอุปสรรคในการฟ้องคดีไว้ในรูปของประโยคทั่วไป เช่น ประเทศฝรั่งเศสกำหนดให้อายุความสะดุดหยุดอยู่เมื่อปรากฏว่ามีอุปสรรคทางข้อกฎหมายหรืออุปสรรคทางข้อเท็จจริงอันมีอาจก้าวล่วงได้ซึ่งเทียบเท่ากับเหตุสุดวิสัยและทำให้พ้นวิสัยที่จะฟ้องคดีได้เกิดขึ้น⁴⁶ ทำให้เมื่อมีการยกข้อต่อสู้ว่าคดียังไม่ขาดอายุความเนื่องจากอายุความสะดุดหยุดอยู่ ศาลจะต้องวินิจฉัยก่อนว่าข้อเท็จจริงที่ยกขึ้นอ้างนั้นถือว่าเป็นอุปสรรคในการฟ้องคดีหรือไม่

⁴² Cour de cassation, Assemblée plénière, 7 novembre 2014, 14-83.739

<<https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000029740771/>> สืบค้นเมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2565.

⁴³ ‘Limitation rules in criminal matters’ (Submitted to the court of justice of the European union 2017) 16 <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2019-12/ndr-2017-005_synthese_en_neutralisee_finale.pdf> สืบค้นเมื่อ 20 ธันวาคม 2562.

⁴⁴ เฟ็งอ้าง.

⁴⁵ German Criminal Code section 78b (2).

⁴⁶ French Code of Criminal Procedure Article 9-3.

3.2.1 อุปสรรคทางข้อกฎหมาย

อุปสรรคในการฟ้องคดีประเภทแรก คือ อุปสรรคทางข้อกฎหมาย (legal obstacle/de jure obstacle) เป็นอุปสรรคในการฟ้องคดีที่ประเทศส่วนใหญ่รองรับให้เป็นเงื่อนไขในการใช้มาตรการยกเว้นหรือผ่อนปรนการบังคับใช้อายุความฟ้องคดีอาญาได้⁴⁷ การบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับอุปสรรคประเภทนี้แบ่งออกได้เป็น 3 วิธีด้วยกัน คือ

1. การบัญญัติโดยระบุทั้งหลักเกณฑ์ทั่วไปและข้อเท็จจริงที่เป็นอุปสรรคชัดเจน แต่แยกบทบัญญัติออกจากกัน เช่น ประมวลกฎหมายอาญาของประเทศเยอรมนี มาตรา 78b (1) ข้อ 2 กำหนดว่า “ให้อายุความสะดุดหยุดอยู่ตราบเท่าที่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายทำให้การฟ้องคดีไม่อาจเริ่มต้นหรือดำเนินการต่อได้ แต่กรณีนี้จะไม่นำมาใช้หากไม่อาจฟ้องคดีได้เพราะไม่มีการร้องทุกข์หรือขอให้ฟ้องคดีหรือคำร้องขอให้ฟ้องคดีโดยรัฐต่างประเทศ” ในขณะที่บทบัญญัติระบุข้อเท็จจริงที่เป็นอุปสรรคชัดเจนอยู่ในมาตรา 78b (2) กำหนดว่า “ให้อายุความสะดุดหยุดอยู่เมื่อไม่อาจฟ้องคดีได้เพราะผู้กระทำความผิดเป็นสมาชิกของสถานิติบัญญัติ”

2. การบัญญัติโดยระบุหลักเกณฑ์ทั่วไปและข้อเท็จจริงที่เป็นอุปสรรคชัดเจนไว้ในบทบัญญัติเดียวกัน เช่น ตามประมวลกฎหมายอาญาของประเทศอิตาลี มาตรา 159 วรรค 1 (1) และ (2) กำหนดว่า “ให้อายุความสะดุดหยุดอยู่ในกรณีที่ผลแห่งบทบัญญัติกฎหมายทำให้เกิดการสะดุดหยุดอยู่ของการดำเนินคดีอาญา , การพิจารณาคดี หรือ การชั่งก่อนการพิจารณา และให้อายุความสะดุดหยุดอยู่ในกรณีดังต่อไปนี้ด้วย คือ (1) ในกรณีที่ต้องมีการขออนุญาตเพื่อฟ้องหรือเพื่อดำเนินคดีก่อน โดยให้อายุความสะดุดหยุดอยู่ตั้งแต่วันที่พนักงานอัยการยื่นคำขอจนถึงวันที่ได้รับอนุญาต (2) ในกรณีที่มีประเด็นต้องวินิจฉัยก่อนซึ่งถูกส่งไปให้ศาลอื่นพิจารณา อายุความสะดุดหยุดอยู่จนกว่าประเด็นดังกล่าวจะถูกวินิจฉัยเสร็จสิ้นแล้ว ทั้งนี้ให้อายุความกลับมานับตามเดิมเมื่อเหตุแห่งการสะดุดหยุดอยู่ของอายุความได้สิ้นสุดไปแล้ว” และ

3. การบัญญัติโดยระบุเพียงหลักเกณฑ์ทั่วไปอย่างเดียว เช่น ประมวลกฎหมายอาญาของประเทศโปแลนด์ มาตรา 104 กำหนดว่า “ไม่ให้นับอายุความเมื่อปรากฏว่ามีบทบัญญัติกฎหมายที่ทำให้ไม่อาจเริ่มต้นดำเนินคดีอาญาหรือดำเนินคดีอาญาต่อไปได้ ยกเว้นกรณีที่ไม่ได้มีการยื่นคำร้องทุกข์หรือยื่นฟ้องโดยผู้เสียหายไว้ก่อน” เป็นต้น

3.2.2 อุปสรรคทางข้อเท็จจริง

อุปสรรคในการฟ้องคดีประเภทที่สอง คือ อุปสรรคทางข้อเท็จจริง (factual obstacle/de facto obstacle) เป็นอุปสรรคในการฟ้องคดีที่มีบางประเทศเท่านั้นที่รองรับและอาจมีการบัญญัติหลักเกณฑ์ระดับความร้ายแรงของอุปสรรคทางข้อเท็จจริงไว้ด้วย เช่น ต้องเป็นอุปสรรคทางข้อเท็จจริงที่มีอาจก้าวล่วงได้ (insurmountable) หรือไม่อาจคาดหมายได้ (unforeseeable) หรือไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ (unavoidable) เป็นต้น⁴⁸ การบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับอุปสรรคประเภทนี้มักจะบัญญัติโดยระบุเป็นหลักเกณฑ์ทั่วไป เพื่อนำไปปรับใช้กับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นได้อย่างกว้างขวาง เช่น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศฝรั่งเศส มาตรา 9-3 กำหนดว่า “อุปสรรคทางข้อกฎหมายใดซึ่งกำหนดไว้โดยบทบัญญัติกฎหมาย หรือ อุปสรรคทางข้อเท็จจริงใดอันมีอาจก้าวล่วงได้ (insurmountable) ซึ่งเทียบเท่ากับเหตุสุดวิสัย (force majeure) อันเป็นเหตุให้พ้นวิสัยที่จะเริ่มต้นหรือดำเนินการฟ้องคดีอาญาได้นั้น ย่อมทำให้อายุความฟ้องคดีอาญาสะดุดหยุดอยู่” และตามประมวลกฎหมายอาญาของประเทศอิตาลี

⁴⁷ (เชิงอรรถ 43) 19.

⁴⁸ เฟ็งอ้าง.

มาตรา 159 วรรค 1 (3) กำหนดว่า “ให้อายุความสะดุดหยุดอยู่ในกรณีดังต่อไปนี้ (3) ในกรณีที่การดำเนินคดีอาญา หรือการพิจารณาคดีสะดุดหยุดอยู่เนื่องจากเกิดอุปสรรคบางประการต่อคู่ความหรือทนายความของคู่ความ หรือ เนื่องจากคำร้องของจำเลยหรือทนายความของจำเลย ในกรณีที่การสะดุดหยุดอยู่ของการพิจารณาคดีเกิดจากอุปสรรค บางประการต่อคู่ความหรือทนายความของคู่ความ ไม่ให้การพิจารณาคดีถูกขยายออกไปเกินกว่า 60 วัน นับแต่วันที่ อุปสรรคดังกล่าวนั้นสิ้นสุดลง” เป็นต้น ทั้งนี้ มีข้อสังเกตว่าประเทศที่มีบทบัญญัติกฎหมายรองรับให้อุปสรรคทาง ข้อเท็จจริงเป็นเงื่อนไขในการให้อายุความฟ้องคดีสะดุดหยุดอยู่ ประเทศนั้นจะรองรับอุปสรรคทางข้อกฎหมายไว้ด้วย

เมื่อเกิดอุปสรรคในการฟ้องคดี ผลทางกฎหมายเกี่ยวกับอายุความโดยส่วนใหญ่จะนำไปสู่มาตรการให้อายุความ สะดุดหยุดอยู่ (Suspension or Tolling) กล่าวคือ ระยะเวลาที่เกิดเหตุอันเป็นอุปสรรคในการฟ้องคดีขึ้น อายุความที่นับอยู่ อย่างต่อเนื่องจะถูกหยุดนับไว้ก่อนชั่วคราว ต่อเมื่อเหตุอันเป็นอุปสรรคในการฟ้องคดีได้สิ้นสุดลงไปแล้ว อายุความ จึงจะกลับมานับต่อจากจุดเวลาเดิมที่ถูกหยุดไว้ ในกรณีที่บทบัญญัติกฎหมายระบุชัดเจนไว้อย่างเฉพาะเจาะจงว่า ข้อเท็จจริงใดเป็นอุปสรรคในการฟ้องคดี จะมีการกำหนดลงไปกฎหมายด้วยว่าเมื่อใดคือจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของ การสะดุดหยุดอยู่ของอายุความ⁴⁹ นอกจากนี้ เพื่อป้องกันไม่ให้ระยะเวลาในระหว่างที่อายุความสะดุดหยุดอยู่นานเกินไป บางประเทศจึงจำกัดระยะเวลาที่อายุความสะดุดหยุดอยู่ไว้ด้วย⁵⁰

3.3 มาตรการเกี่ยวกับอายุความเมื่อมีอุปสรรคในการฟ้องคดีอาญาในกฎหมายต่างประเทศ

3.3.1 ประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสได้บัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับอุปสรรคในการฟ้องคดีไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 9-3 บัญญัติว่า “อุปสรรคทางข้อกฎหมายใดซึ่งกำหนดไว้โดยบทบัญญัติกฎหมาย หรือ อุปสรรคทางข้อเท็จจริงใด อันมีอาจกล่าวได้ว่าซึ่งเทียบเท่ากับเหตุสุดวิสัย อันเป็นเหตุให้พ้นวิสัยที่จะเริ่มต้นหรือดำเนินการฟ้องคดีอาญาได้นั้น ย่อมทำให้อายุความฟ้องคดีอาญาสะดุดหยุดอยู่” โดยในกรณีของอุปสรรคทางข้อกฎหมาย ศาลได้เคยวางหลักไว้เป็น แนวคำพิพากษาศาลว่าอายุความจะสะดุดหยุดอยู่โดยข้อกฎหมายก็ต่อเมื่อคู่ความฝ่ายโจทก์ได้แสดงให้เห็นแล้วว่า เขาได้พากเพียรพยายามขวนขวายที่จะฟ้องร้องคดีแล้วและปรากฏว่าไม่อาจดำเนินการฟ้องร้องคดีได้เพราะมีอุปสรรค อันมีที่มาจากบทบัญญัติกฎหมายเอง (ตามคำพิพากษาศาลฎีกาเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 1999 เลขที่ 99-86.298) ดังนี้ เพื่อหลีกเลี่ยงการขยายความออกไปอย่างกว้างขวางโดยคำพิพากษาของศาล อุปสรรคทางข้อกฎหมายจึงต้องถูกบัญญัติไว้ โดยกฎหมายเท่านั้น⁵¹ แต่ไม่จำเป็นว่าตัวบทบัญญัติกฎหมายนั้น ๆ จะระบุอย่างชัดเจนว่าให้อายุความฟ้องคดี

⁴⁹ เช่น อิตาลี.

⁵⁰ เช่น อิตาลี.

⁵¹ ASSEMBLÉE NATIONALE, RAPPORT FAIT AU NOM DE LA COMMISSION DES LOIS CONSTITUTIONNELLES, DE LA LÉGISLATION ET DE L'ADMINISTRATION GÉNÉRALE DE LA RÉPUBLIQUE SUR LA PROPOSITION DE LOI, MODIFIÉE PAR LE SÉNAT, EN DEUXIÈME LECTURE (n° 4135), portant réforme de la prescription en matière pénale (14 December 2016) <<https://www.assemblee-nationale.fr/14/rapports/r4309.asp>> accessed 15 September 2022.

สะดุดหยุดอยู่⁵² ตัวอย่างของอุปสรรคทางข้อกฎหมาย เช่น กรณีมีประเด็นแห่งคดีที่ต้องส่งไปให้ศาลอื่นวินิจฉัยก่อน (ตามคำพิพากษาศาลฎีกาวันที่ 28 มีนาคม 2000 เลขที่ 99-84.367)⁵³ , กรณีอยู่ในระหว่างใช้มาตรการอื่นแทนการฟ้องคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 41-1 หรือกรณีที่สมาชิกของรัฐสภายังคงได้รับความคุ้มครองจากการถูกฟ้องคดีตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 26 วรรค 3 เป็นต้น ในขณะที่อุปสรรคทางข้อเท็จจริง โดยลักษณะของคำที่ใช้ อาจเกิดความเสียหายในการตีความแบบอรรถวิสัยได้มาก⁵⁴ จึงกำหนดขอบเขตของอุปสรรคทางข้อเท็จจริงอันมีอาจก้าวล่วงได้จะต้องเทียบเท่ากับ “เหตุสุดวิสัย” และจะต้องเป็นเหตุที่ไม่ได้ถูกก่อกำขึ้นโดยหรือมีที่มาจากพฤติกรรมของพนักงานอัยการหรือคู่ความที่ฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาแต่อย่างใด⁵⁵ ตัวอย่างของอุปสรรคทางข้อเท็จจริง เช่น เมื่อประเทศถูกรุกรานโดยกองทัพของข้าศึก , เมื่อเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติขึ้น (อาทิ น้ำท่วม, แผ่นดินไหว ฯลฯ)⁵⁶ หรือจากการพิจารณาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในคดีเป็นรายกรณี ดังเช่นที่เกิดขึ้นในคดีฆาตกรรมเด็กทารกหลายศพ ตามคำพิพากษาศาลฎีกา (ที่ประชุมใหญ่) เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2014 เลขที่ 14-83.739⁵⁷ แต่ในคดีฆาตกรรมอื่นที่เกิดขึ้นภายหลัง ศาลก็ได้วางหลักไว้ด้วยว่าหากอ้างเพียงแค่เรื่องการอำพรางศพอย่างเดียว โดยไม่ได้มีข้อเท็จจริงอื่นใดที่เป็นอุปสรรคในการฟ้องคดีนอกจากข้ออ้างนี้เลย ก็ยังไม่ถือว่าเป็นอุปสรรคอันมีอาจก้าวล่วงได้ในการฟ้องคดีที่จะเป็นเงื่อนไขให้อายุความฟ้องคดีสะดุดหยุดอยู่ (ตามคำพิพากษาศาลฎีกาเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2017 เลขที่ 17-83.330)⁵⁸ หรือในกรณีที่อ้างความเจ็บป่วยของผู้เสียหาย เช่น การเจ็บป่วยจากภาวะความจำบกพร่องเนื่องจากการกระทบกระเทือนทางอารมณ์อย่างรุนแรง (traumatic amnesia) หากยังไม่ถึงขนาดที่ผู้เสียหายจะสูญเสียสติหรือการตระหนักรู้โดยสิ้นเชิงตลอดระยะเวลาของอายุความ ก็ยังไม่เข้าลักษณะเป็นอุปสรรคอันมีอาจก้าวล่วงได้ในการฟ้องคดีเช่นกัน (ตามคำพิพากษาศาลฎีกาเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2013 เลขที่ 13-81.129)⁵⁹

⁵² Bulletin officiel du ministère de la Justice, Circulaire du 28 février 2017 présentant les dispositions de la loi n° 2017-242 du 27 février 2017 portant réforme de la prescription en matière pénale. NOR : JUSD1706599C (Bulletin officiel du ministère de la Justice, 31 March 2017) 4 <http://www.textes.justice.gouv.fr/art_pix/JUSD1706599C.pdf> สืบค้นเมื่อ 31 สิงหาคม 2563.

⁵³ Philippe Conte and others, *Code de procedure penale 2020* (32nd ed, Paris: LexisNexis 2019) 93.

⁵⁴ SÉNAT, Proposition de loi portant réforme de la prescription en matière pénale Rapport n° 8 (2016-2017) (5 October 2016) <<http://www.senat.fr/rap/l16-008/l16-008.html>> accessed 15 September 2022.

⁵⁵ ASSEMBLÉE NATIONALE (เชิงอรรถ 51).

⁵⁶ ASSEMBLÉE NATIONALE, RAPPORT FAIT AU NOM DE LA COMMISSION DES LOIS CONSTITUTIONNELLES, DE LA LÉGISLATION ET DE L'ADMINISTRATION GÉNÉRALE DE LA RÉPUBLIQUE SUR LA PROPOSITION DE LOI (n° 2931) portant réforme de la prescription en matière pénale (2 March 2016) <<https://www.assemblee-nationale.fr/14/rapports/r3540.asp>> accessed 15 September 2022.

⁵⁷ (เชิงอรรถ 42).

⁵⁸ Philippe Conte and others (เชิงอรรถ 53) 94.

⁵⁹ เพิ่งอ้าง.

3.3.2 ประเทศเยอรมนี

ประเทศเยอรมนีได้กำหนดเหตุหลายประการที่เป็นอุปสรรคในการฟ้องคดีไว้ โดยมีทั้งกรณีที่ระบุข้อเท็จจริงอันเป็นอุปสรรคในการฟ้องคดีไว้ชัดเจนและมีผลทำให้อายุความสะดุดหยุดอยู่ได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 78b (2) กรณีผู้กระทำความผิดเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติ , มาตรา 78b (5) กรณีผู้กระทำความผิดอยู่นอกรัฐและมีการส่งคำร้องขอให้ส่งผู้ร้ายข้ามแดนไปยังรัฐที่ผู้กระทำความผิดอยู่ และมาตรา 78b (6) กรณีที่ส่งตัวผู้กระทำความผิดต่อศาลอาญาระหว่างประเทศหรือต่อรัฐที่มีอำนาจลงโทษได้ ในขณะเดียวกัน ก็มีกรณียุติหลักเกณฑ์ทั่วไปเกี่ยวกับอุปสรรคในการฟ้องคดีไว้ในมาตรา 78b (1) ข้อ 2 ด้วย โดยกำหนดว่า ให้อายุความสะดุดหยุดอยู่ตราบเท่าที่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายทำให้การฟ้องคดีไม่อาจเริ่มต้นหรือดำเนินการต่อได้ แต่กรณีนี้จะไม่นำมาใช้หากไม่อาจฟ้องคดีได้เพราะไม่มีการร้องทุกข์หรือขอให้ฟ้องคดีหรือคำร้องขอให้ฟ้องคดีโดยรัฐต่างประเทศ ซึ่งการกำหนดเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าประเทศเยอรมนียอมรับเพียงอุปสรรคทางข้อกฎหมายเท่านั้น แต่ไม่รองรับอุปสรรคทางข้อเท็จจริง⁶⁰

อุปสรรคทางข้อกฎหมายที่เป็นไปตามมาตรา 78b (1) ข้อ 2 ก็คล้ายคลึงกับกรณีของประเทศฝรั่งเศสคือ บทบัญญัติกฎหมายที่มีผลเป็นอุปสรรคในการฟ้องคดีอาจจะระบุชัดเจนว่าให้อายุความฟ้องคดีสะดุดหยุดอยู่หรือไม่ก็ได้ ซึ่งในกรณีที่ไม่ได้ระบุชัดเจน ศาลก็จะเป็นผู้ตีความเองว่าบทบัญญัตินั้นมีผลทำให้ไม่อาจฟ้องคดีได้หรือไม่ ตัวอย่างอุปสรรคทางข้อกฎหมายตามมาตรา 78b (1) ข้อ 2 อาจเกิดขึ้นมาจากสถานะของตัวผู้กระทำความผิด เช่น กรณีมีสิทธิสภาพนอกอาณาเขต (extraterritoriality) ของสมาชิกคณะผู้แทนทางการทูต, สมาชิกของสถานทำการทางกงสุล และผู้แทนของรัฐต่างประเทศ ทำให้ได้รับความคุ้มกันจากการถูกฟ้องคดี ตามมาตรา 18 - 20 GVG (the courts constitution act) เป็นต้น หรืออาจเกิดขึ้นมาจากกระบวนการดำเนินคดีอาญาบางประการ เช่น กรณีที่ศาลใช้วิธีการตั้งเตือนผู้กระทำความผิดและรอการลงโทษไว้ก่อนตามมาตรา 59 แห่งประมวลกฎหมายอาญา , กรณีมีประเด็นแห่งคดีที่ต้องส่งให้ศาลอื่นวินิจฉัยก่อนตามมาตรา 100 และ 126 GG (the basic law for the Federal Republic of Germany) , กรณีที่อยู่ในระหว่างการไกล่เกลี่ยเพราะผู้เสียหายต้องการฟ้องคดีอาญาด้วยตนเองตามมาตรา 380 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา , กรณีที่อยู่ในระหว่างปฏิบัติตามเงื่อนไขการชะลอฟ้องตามมาตรา 153a (3) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือ กรณีให้อายุความฟ้องคดีสะดุดหยุดอยู่ในระหว่างที่กระบวนการตรวจสอบภาษียังไม่เสร็จสิ้นตามมาตรา 396 (3) แห่งประมวลกฎหมายรัษฎากร (AO) เป็นต้น

3.3.3 ประเทศสหรัฐอเมริกา

กฎหมายกลาง (Federal Code) ของประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับอายุความฟ้องคดีอาญาไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตาม The United States Code Title 18 ซึ่งบัญญัติทั้งหลักเกณฑ์ทั่วไปและข้อยกเว้นเรื่องอายุความ โดยบทบัญญัติที่กำหนดเรื่องอุปสรรคในการฟ้องคดีอันเป็นข้อยกเว้นของอายุความ ประเทศสหรัฐอเมริกาจะบัญญัติข้อเท็จจริงที่เป็นอุปสรรคไว้อย่างชัดเจน เช่น ความผิดที่เกิดขึ้นในระหว่างที่ประเทศอยู่ในช่วงสงคราม มีผลทำให้อายุความสะดุดหยุดอยู่และเพิ่มเวลาให้อีก 5 ปีหลังสงครามสิ้นสุดลง ทั้งนี้ จะจำกัดเฉพาะความผิดบางประเภทเท่านั้นตามมาตรา 3287 หรือ ในความผิดประเภทร้ายแรง (felony)

⁶⁰ Gabriele Cirener and others, *Strafgesetzbuch Leipziger Kommentar Sechster Band §§ 69 bis 79b* (13., neu bearbeitete Auflage, De Gruyter, 2020) 617.

ซึ่งยังไม่ทราบตัวผู้กระทำความผิดและจำเป็นต้องตรวจพิสูจน์หาตัวผู้กระทำผิดโดยอาศัยการทดสอบ DNA ก็ให้อายุความสะดุดหยุดอยู่ไว้จนกว่ากระบวนการตรวจพิสูจน์นั้นจะเสร็จสิ้นตามมาตรา 3297 เป็นต้น ทั้งนี้ ประเทศสหรัฐอเมริกา ยังมีหลักกฎหมายเกี่ยวกับอายุความที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเพิ่มความยืดหยุ่นในหลักเกณฑ์ของอายุความและเปิดโอกาสให้ศาลสามารถอำนวยการความยุติธรรมให้คู่ความในคดีได้เมื่อคู่ความประสบกับเหตุบางอย่างที่ทำให้เขาไม่สามารถดำเนินการได้ทันกำหนดอายุความ นั่นก็คือหลัก Equitable Tolling

Equitable Tolling เป็นหลักการในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ที่อนุญาตให้ศาลใช้อำนาจแห่งความเป็นธรรม (equitable powers) ในการขยายอายุความออกไปหรือทำให้อายุความสะดุดหยุดอยู่⁶¹ วัตถุประสงค์ของหลักการนี้มีขึ้นเพื่อประโยชน์ของคู่ความที่ไม่อาจปฏิบัติตามระยะเวลาที่กำหนดได้โดยไม่ใช่เพราะความผิดหรือเพราะความละเลยไม่ใส่ใจของเขาเอง⁶² แต่ในเมื่อหลักการนี้เป็นหลักการที่ขัดแย้งกับบรรดาประโยชน์ที่ได้รับจากการมีอายุความหลัก Equitable Tolling จึงถูกใช้อย่างจำกัด และเมื่อสอดคล้องกับหลักกฎหมายบางประการที่ต้องคุ้มครองในคดีนั้น ๆ เช่น เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม⁶³ ดังนั้น หลัก Equitable Tolling จึงไม่ใช่กฎหมายลายลักษณ์อักษร แต่เป็นหลักกฎหมายทั่วไปที่ยอมรับให้ศาลสามารถใช้ได้เมื่อจำเป็นภายใต้เงื่อนไขบางประการ โดยการจะยกหลักการนี้ขึ้นอ้างได้จะต้องพิสูจน์เงื่อนไขให้ครบ 2 ประการ ได้แก่ 1. คู่ความได้พากเพียรพยายามในการรักษาสีทธิของตนเองตลอดระยะเวลาของอายุความแล้ว และ 2. มีพฤติการณ์พิเศษเกิดขึ้น (extraordinary circumstances) ทำให้คู่ความไม่อาจดำเนินการได้ทันเวลา⁶⁴ โดยพฤติการณ์พิเศษนั้นจะต้องอยู่นอกเหนือการควบคุมของผู้ที่ต้องปฏิบัติตามกำหนดอายุความ⁶⁵ และจะต้องเป็นสิ่งที่ขัดขวางการดำเนินการให้ทันเวลาด้วย⁶⁶ แต่ถ้การฟ้องคดีไม่ทันกำหนดอายุความ

⁶¹ Equitable Tolling, Black's Law Dictionary (11th ed. 2019.) อ้างถึงใน Kevin Foley, 'Availability of Tolling in A Presidential Prosecution' (2020) 168 University of Pennsylvania Law Review 1789, 1808 และ Michael Fente, 'Statutory and Constitutional Hurdles Confronting the Judicial System During the COVID-19 Pandemic' (2020) Upper Level Writing Requirement Research Papers 1, 18 <https://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1042&context=stu_upperlevel_papers> สืบค้นเมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2566.

⁶² Neves v. Holder, 613 F.3d 30, 36 (1st Cir. 2010.) อ้างถึงใน Kevin Foley (เชิงอรรถ 61) 1808 – 1809.

⁶³ Steed v. Head, 219 F.3d 1298, 1300 (11th Cir. 2000) , Irwin v. Dep't of Veterans Affairs, 498 U.S. 89, 96 (1990) and Alvarez-Machain v. United States, 96 F.3d 1246, 1251 (9th Cir. 1996) อ้างถึงใน เพิ่งอ้าง 1809.

⁶⁴ Pace v. DiGuglielmo, 544 U.S. 408, 418 (2005) อ้างถึงใน เพิ่งอ้าง 1815.

⁶⁵ Menominee Indian Tribe of Wis. v. United States, 577 U.S. 250, 256–57 (2016) , Mayberry v. Dittman, 904 F.3d 525, 530 (7th Cir. 2014) and Blue v. Medeiros, 913 F.3d 1, 9 (1st Cir. 2019) อ้างถึงใน Meghan L. Downey, 'Extraordinary Circumstances and Extraordinary Writs: Equitable Tolling During the COVID-19 Pandemic and Beyond' (2022) 27 Berkeley Journal of Criminal Law 31, 39.

⁶⁶ Menominee, 577 U.S. at 251 and Anaya v. Sec., Fla. Dep't of Corr., No. 21-11110-E, 2021 WL 4704638, at *1 (11th Cir. 2021) อ้างถึงใน เพิ่งอ้าง.

เกิดมาจากความเข้าใจผิดในข้อกฎหมายหรือการวางแผนต่อสู้คดีผิดพลาดเอง ย่อมไม่ถือว่าเป็นพฤติการณ์พิเศษ⁶⁷ ตัวอย่างกรณีที่ศาลอนุญาตให้ใช้หลัก Equitable Tolling ได้ เช่น เมื่อเกิดสงครามกลางเมืองจนทำให้ศาล Arkansas ต้องปิดทำการ⁶⁸ , ช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง โจทก์ถูกจับเป็นนักโทษที่ญี่ปุ่น ทำให้ไม่สามารถใช้สิทธิของตนได้ทันเวลา⁶⁹ , ผู้ร้องอยู่ในเรือนจำที่ Louisiana ในขณะที่ทั้งศาลและเรือนจำตกอยู่ในสภาวะฉุกเฉินเพราะเกิดมรสุมฝนตกหนักและน้ำท่วม ทำให้ผู้ร้องยื่นคำร้องล่าช้าไป⁷⁰ , กรณีที่สภาพร่างกายหรือจิตใจของผู้ยื่นคำร้องหรือคำฟ้องเป็นเหตุให้ไม่อาจยื่นได้ทันเวลา กล่าวคือ โรคที่ผู้ยื่นคำร้องหรือคำฟ้องเป็นอยู่ก็อาจจัดว่าเป็นพฤติการณ์พิเศษได้หากว่าโรคนั้นทำให้เขาสูญเสียโอกาสในการดำเนินการให้ทันเวลาและเป็นสิ่งที่ยอยู่นอกเหนือการควบคุมของเขา (เช่น ต้องรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลเป็นเวลา 42 วัน , อาการป่วยทำให้ความสามารถในการเขียนหนังสือและเข้าใจคำศัพท์ต่าง ๆ ลดด้อยถอยลง เป็นต้น)⁷¹ และในปัจจุบัน ก็มีคดี United v. Xavier ที่ศาลได้ใช้หลัก Equitable Tolling กับอายุความฟ้องคดีอาญาตาม The United States Code Title 18 มาตรา 3282 (a) โดยตรง ในกรณีการยื่นคำฟ้องพ้นกำหนดอายุความเพราะติดปัญหาเรื่องการระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ซึ่งศาลได้วางหลักว่าการระบาดของเชื้อไวรัสดังกล่าวกระทบต่อการดำเนินงานของศาลอย่างไม่เคยพบเจอมาก่อน ซึ่งทำให้ศาลต้องปิดทำการชั่วคราว รวมทั้งทำให้คณะลูกขุนใหญ่ยังไม่สามารถมาดำเนินการพิจารณาคดีได้ และ รัฐก็ได้เร่งดำเนินการอย่างเต็มที่แล้วเพื่อที่จะยื่นคำฟ้องทันทีหลังจากที่คณะลูกขุนใหญ่เพิ่งกลับมาประชุมได้⁷²

3.3.4 ประเทศอินเดีย

ประเทศอินเดียได้กำหนดมาตรการผ่อนปรนการบังคับใช้อายุความฟ้องคดีอาญาไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 470 และ มาตรา 473 โดยในกรณีมาตรา 470 จะบัญญัติถึงข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุให้อายุความสะดุดหยุดอยู่ซึ่งมีหลายประการที่เข้าข่ายลักษณะของอุปสรรคในการฟ้องคดี ในขณะที่มาตรา 473 เป็นมาตรการที่ศาลมีดุลพินิจรับฟ้องคดีที่พ้นกำหนดอายุความไปแล้ว ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับหลัก Equitable Tolling ที่ศาลประเทศสหรัฐอเมริกาใช้และอาจรองรับข้อเท็จจริงที่เข้าข่ายเป็นอุปสรรคในการฟ้องคดีได้

⁶⁷ 'U.S. Supreme Court Rebuffs Tribe's Bid for Equitable Tolling: Extraordinary Circumstances Causing Delayed Filing Must be Beyond a Litigant's Control' (Bryan Cave Leighton Paisner, 25 January 2016) <<https://www.bclplaw.com/en-US/insights/u-s-supreme-court-rebuffs-tribe-s-bid-for-equitable-tolling.html>> accessed 18 November 2019.

⁶⁸ Hanger v. Abbot, 73 U.S. 532 (1867) อ้างถึงใน Michael Fente (เชิงอรรถ 61) 20.

⁶⁹ Osbourne v. United States, 164 F.2d 767, 769 (2d Cir. 1947) อ้างถึงใน เพิ่งอ้าง.

⁷⁰ Murray v. Cain, 2019 WL 1417442, at *3-4 (M.D. La. Mar. 5, 2019) อ้างถึงใน เพิ่งอ้าง.

⁷¹ Harper v. Ercole, 648 F.3d 132, 137 (2d Cir. 2011) , Mazola v. United States, 294 F. App'x 480 (11th Cir. 2008) and Perry v. Brown, 950 F.3d 410, 411 (7th Cir. 2020) อ้างถึงใน Meghan L. Downey (เชิงอรรถ 65) 42.

⁷² United States v. Xavier, No. 20-cr-80054 (S.D. Fla. Sept. 8, 2021) อ้างถึงใน Nicole D. Mariani, 'Hiding in Plain Language: A Solution to the Pandemic Riddle of a Suspended Grand Jury, an Expiring Statute of Limitations, and the Fifth Amendment' (2022) 76 University of Miami Law Review 983, 975 – 976.

กรณีมาตรา 470 ที่เกี่ยวข้องกับอุปสรรคในการฟ้องคดีจะบัญญัติอยู่นูมาตรา 2 - 4 ดังต่อไปนี้ คือ

1. มาตรา 470 (2) กำหนดให้อายุความฟ้องคดีอาญาสะดุดหยุดอยู่ เมื่อการเริ่มต้นฟ้องคดีถูกหยุดไว้ด้วยคำสั่งใด ๆ จนกว่าคำสั่งนั้นจะสิ้นสุดลง
2. มาตรา 470 (3) กำหนดให้อายุความฟ้องคดีอาญาสะดุดหยุดอยู่ เมื่อมีหนังสือแจ้งเตือนการฟ้อง หรือ เมื่อการฟ้องนั้น ๆ จำเป็นต้องได้รับความยินยอมหรือได้รับอนุญาตจากรัฐบาลหรือหน่วยงานรัฐอื่น ๆ ก่อน และ
3. มาตรา 470 (4) ให้อายุความฟ้องคดีอาญาสะดุดหยุดอยู่ เมื่อปรากฏว่าผู้กระทำความผิดอยู่นอกประเทศอินเดียหรือหลีกเลี่ยงการถูกจับกุมโดยหลบหนีหรือหลบซ่อนตัว

กรณีมาตรา 473 กำหนดให้ศาลสามารถรับฟ้องคดีที่ขาดอายุความแล้วได้ หากแสดงให้เห็นเป็นที่พอใจแก่ศาลว่าข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความล่าช้านั้นได้รับการอธิบายอย่างเหมาะสม หรือ มีความจำเป็นที่ศาลจะต้องรับฟ้องคดีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม โดยเงื่อนไขแรกคือการอธิบายความล่าช้าในการยื่นคำฟ้อง กฎหมายให้อำนาจศาลใช้ดุลพินิจตามที่เห็นสมควรว่ากรณีใดควรที่จะขยายอายุความให้ได้ โดยไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ใดไว้เป็นพิเศษและไม่จำเป็นต้องทำเป็นคำร้องอย่างเป็นทางการแต่อย่างใด⁷³ เช่น กรณีที่ความล่าช้าในการฟ้องคดีเกิดจากได้รับรายงานผลวิเคราะห์สารเคมีช้า ศาลเห็นว่ามีความผิดตามสมควร ก็อนุญาตให้ขยายอายุความได้⁷⁴ หรือถ้าความผิดที่ถูกดำเนินคดีเป็นข้อหาหนัก (serious charge) อย่างกรณีคดีตัดต้นไม้โดยปราศจากใบอนุญาต ศาลมองว่าข้อหานี้เป็นข้อหาหนักและฟ้องเข้าไปเพียง 6 วัน ศาลก็อนุญาตให้ขยายอายุความได้⁷⁵ เป็นต้น ในขณะที่กรณีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม แม้กฎหมายจะไม่ได้วางหลักเกณฑ์เรื่องนี้ไว้เป็นพิเศษเช่นกัน แต่จากแนวคำพิพากษาของศาลจะเห็นได้ว่าศาลจะคำนึงถึงความสามารถในการดำเนินคดีของผู้เสียหายเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากว่าความล่าช้าในการดำเนินการของผู้เสียหายเกิดขึ้นมาจากผู้กระทำความผิดเอง เช่น กรณีที่ศาลขยายอายุความออกไปตามมาตรา 473 ในกรณีที่เด็กได้รับบาดเจ็บจากศัลยกรรมตาและความล่าช้าเกิดจากการที่ผู้ร้องทุกข์ต้องย้ายการรักษาจากโรงพยาบาลหนึ่งไปยังอีกโรงพยาบาลหนึ่ง⁷⁶ เป็นต้น

3.4 มาตรการเกี่ยวกับอายุความเมื่อมีอุปสรรคในการฟ้องคดีอาญาในกฎหมายประเทศไทย

เมื่อพิจารณาจากลักษณะของอุปสรรคในการฟ้องคดีทางข้อกฎหมายและทางข้อเท็จจริงจากกฎหมายต่างประเทศแล้ว จะเห็นว่าในการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายไทยก็ได้มีการบัญญัติมาตรการเกี่ยวกับอายุความเพื่อรองรับอุปสรรคในการฟ้องคดีไว้ด้วย แต่จะอยู่ในกฎหมายเฉพาะซึ่งจำกัดประเภทของคดีและประเภทของอุปสรรคไว้เท่านั้น ได้แก่ กรณีการดำเนินการไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 และกรณีการคำนึงถึงความสามารถของผู้เสียหายในการแจ้งความหรือร้องทุกข์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550

⁷³ K.Hanumantha Rao v. K. Narsimha Rao, 1982 CrLJ 734, 739 (AP-DB) อ้างถึงใน Ratanlal Ranchhoddas, Thakore Dhirajlal Keshavlal and Manohar V. R., *Ratanlal & Dhirajlal's the Code of Criminal Procedure* (Updated 19th enlarged edition, Gurgaon, India :LexisNexis Butterworths Wadhwa Nagpur, 2013) 1993.

⁷⁴ Suresh Bhai v. State of Gujarat, 1983 CrLJ 1684 (Guj) อ้างถึงใน เพ็งอ้าง.

⁷⁵ Sada Yessu Dessai v. Range Forest Officer, 1988 (3) Crimes 740 (Bom) อ้างถึงใน เพ็งอ้าง.

⁷⁶ Mukesh Khare v. State of U.P., 2006 CrLJ 1770 (1772) : 2006 (2) ALJ 426 (All) อ้างถึงใน เพ็งอ้าง 1994.

กรณีตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 แบ่งกระบวนการไกล่เกลี่ยเป็น 2 ประเภท คือ

1. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาที่ไม่ได้อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของพนักงานสอบสวน ซึ่งการไกล่เกลี่ยประเภทนี้ไม่ได้มีกฎหมายจำกัดระยะเวลาการดำเนินการที่แน่นอนไว้ มาตรการเกี่ยวกับอายุความจะเป็นไปตามมาตรา 6 ซึ่งวางหลักว่า หากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสิ้นสุดลงโดยไม่เป็นผล ถ้าอายุความครบกำหนดไปแล้วในระหว่างนั้นหรือจะครบกำหนดภายใน 60 วันนับแต่วันที่การไกล่เกลี่ยสิ้นสุดลง ให้อายุความขยายออกไปอีก 60 วัน นับแต่วันที่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสิ้นสุดลง และ
2. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาที่อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของพนักงานสอบสวน ซึ่งการไกล่เกลี่ยประเภทนี้มีลำดับเวลาในขั้นตอนต่าง ๆ กำกับไว้⁷⁷ ทำให้สามารถประเมินระยะเวลาสูงสุดที่การไกล่เกลี่ยจะสิ้นสุดลงได้ มาตรการเกี่ยวกับอายุความจะเป็นไปตามมาตรา 40 ซึ่งวางหลักว่า ทันทีที่พนักงานสอบสวนได้มีคำสั่งให้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามมาตรา 44 แล้ว ให้หยุดนับอายุความในการดำเนินคดีอาญาไว้จนกว่าพนักงานสอบสวนจะมีคำสั่งให้ดำเนินคดีต่อไปตามมาตรา 61 ดังนี้ จะเห็นว่า การไกล่เกลี่ยทั้ง 2 ประเภท ถือได้ว่าเป็นอุปสรรคในการฟ้องคดีทางข้อกฎหมายอย่างหนึ่ง เพราะเป็นมาตรการที่เพิ่มเติมขึ้นมานอกเหนือจากการดำเนินคดีอาญาตามปกติซึ่งเป็นมาตรการที่กฎหมายกำหนดขึ้นเอง โดยไม่ได้มีวัตถุประสงค์เป็นการตัดโอกาสในการดำเนินคดีอาญาต่อผู้ต้องหาโดยสิ้นเชิง และในระหว่างที่คู่กรณีได้ดำเนินการตามมาตรการนี้ การฟ้องคดีก็ไม่อาจกระทำได้นั้นกว่าจะเสร็จสิ้นกระบวนการไกล่เกลี่ย ดังนี้ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีอาญาต่อไปได้หากการไกล่เกลี่ยไม่เป็นผลสำเร็จ กฎหมายก็จำเป็นต้องกำหนดมาตรการผ่อนปรนการบังคับใช้อายุความฟ้องคดีอาญาขึ้นมา แต่ในการกำหนดมาตรการที่แตกต่างระหว่างการไกล่เกลี่ยทั้ง 2 ประเภทนี้ ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะเป็นเพราะการไกล่เกลี่ยประเภทแรกไม่ได้มีระยะเวลาการไกล่เกลี่ยที่แน่นอนกำกับไว้ หากใช้มาตรการให้อายุความสะดุดหยุดอยู่ตามระยะเวลาการไกล่เกลี่ยจริง อาจมีความเสี่ยงที่อายุความจะถูกขยายเวลาเพิ่มไปนานเกินสมควรซึ่งจะกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาเป็นอย่างมาก ในขณะที่การไกล่เกลี่ยประเภทที่สองสามารถประเมินระยะเวลาสูงสุดที่ไกล่เกลี่ยได้ จึงทำให้สามารถประเมินระยะเวลาสูงสุดที่อายุความจะถูกขยายเวลาเพิ่มได้เช่นกัน

กรณีตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 กฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์การเริ่มต้นนับอายุความร้องทุกข์ตามมาตรา 7 ซึ่งวางหลักว่า ให้เริ่มต้นนับอายุความ 3 เดือนที่ต้องแจ้งความต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 5 หรือร้องทุกข์ตามมาตรา 6 เมื่อผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวอยู่ในวิสัยและมีโอกาสที่จะแจ้งความหรือร้องทุกข์ได้ การกำหนดเช่นนี้จึงไม่ได้คำนึงถึงแค่การรับรู้ถึงการกระทำความผิดและตัวผู้กระทำความผิดเหมือนในกรณีอายุความคดีความผิดอันยอมความได้ทั่วไป แต่เป็นการคำนึงถึงความสามารถของผู้เสียหายที่จะดำเนินคดีอาญาด้วย ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าการใช้มาตรการเลื่อนการเริ่มต้นนับอายุความออกไปโดยใช้หลักเกณฑ์เรื่องวิสัยและโอกาสของผู้เสียหายนี้ มีลักษณะเป็นการกำหนดมาตรการเกี่ยวกับอายุความเพื่อรองรับอุปสรรคในการฟ้องคดีทางข้อเท็จจริงอย่างหนึ่ง เพราะอุปสรรคที่เกิดขึ้นจนทำให้ผู้เสียหายไม่อยู่ในวิสัยและโอกาสที่จะร้องทุกข์นั้นอาจจะเป็นเหตุใด ๆ ก็ได้ ไม่จำกัด ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของอุปสรรคในการฟ้องคดีทางข้อเท็จจริง

⁷⁷ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มาตรา 49 , 50 และ 55 ตามลำดับ.

4. บทวิเคราะห์อุปสรรคในการฟ้องคดีอาญาที่ปรากฏในการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยและมาตรการเกี่ยวกับอายุความที่เหมาะสม

4.1 กรณีอุปสรรคในการฟ้องคดีอาญาทางข้อกฎหมาย

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศทั้ง 4 ประเทศ จะเห็นได้ว่าลักษณะของอุปสรรคทางข้อกฎหมายจะเป็น บทบัญญัติหรือขั้นตอนทางกฎหมายที่เป็นการเพิ่มขึ้นตอนบางอย่างขึ้นมาเป็นพิเศษนอกเหนือจากขั้นตอนที่มีอยู่ในการดำเนินคดีอาญาทั่วไปซึ่งทำให้ต้องใช้เวลาในการดำเนินคดีอาญาก่อนการฟ้องคดีมากยิ่งขึ้น หรือ เป็นบทบัญญัติหรือขั้นตอนทางกฎหมายที่มุ่งประสงค์จำกัดอำนาจการฟ้องคดีหรือเป็นอุปสรรคต่อการสอบสวนคดีอาญาที่ทำให้การสอบสวนไม่อาจกระทำได้อย่างต่อเนื่อง เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยแล้ว จะพบบทบัญญัติหรือขั้นตอนทางกฎหมายที่เป็นอุปสรรคในการฟ้องคดี ดังต่อไปนี้

4.1.1 บทบัญญัติหรือขั้นตอนทางกฎหมายที่เพิ่มขึ้นตอนบางอย่างขึ้นมาเป็นพิเศษนอกเหนือจากขั้นตอนที่มีอยู่ในการดำเนินคดีอาญาทั่วไป

(1) การตรวจพิสูจน์ของกลางที่อ้างว่าเป็นยาเสพติดและสารเสพติดในร่างกาย ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2550 เนื่องจากในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด กฎหมายกำหนดให้ต้องผ่านขั้นตอนการตรวจพิสูจน์หลักฐานยาเสพติดโดยผู้เชี่ยวชาญก่อนเสมอจึงจะถือว่าการสอบสวนสมบูรณ์ได้ แต่ก็ยังเป็นขั้นตอนในระหว่างการสอบสวนที่ต้องใช้เวลา ในกรณีของกลางที่อ้างว่าเป็นยาเสพติดจะเป็นไปตามระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ว่าด้วยการตรวจรับ การตรวจพิสูจน์ การเก็บรักษา การทำลาย การนำไปใช้ประโยชน์ และการรายงานยาเสพติด พ.ศ. 2565 ข้อ 15 และ 16 ซึ่งมีระยะเวลาสูงสุดในการตรวจพิสูจน์กำกับไว้ ในขณะที่กรณีสารเสพติดในร่างกายจะเป็นไปตามประกาศคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขการตรวจหรือทดสอบว่าบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดมีสารเสพติดอยู่ในร่างกายหรือไม่ โดยไม่ได้กำหนดระยะเวลาในการตรวจพิสูจน์ไว้แต่อย่างใด ไม่ว่าจะเป็นอย่างใด ก็อาจมีกรณีที่คดีจะขาดอายุความหรือใกล้จะขาดอายุความในระหว่างการตรวจพิสูจน์ได้เพราะอายุความฟ้องคดียังนับอยู่ตลอดเวลา การตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานในลักษณะนี้จึงเทียบเคียงได้กับการตรวจพิสูจน์ DNA ในคดีความผิดร้ายแรงของประเทศสหรัฐอเมริกา และ การตรวจสอบภาชนะที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาของประเทศเยอรมนี ซึ่งกฎหมายทั้ง 2 ประเทศกำหนดให้ใช้มาตรการอายุความสะดุดหยุดอยู่

(2) การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาขึ้นก่อนฟ้องคดี ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 เนื่องจากในคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด กฎหมายเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาเข้าสู่กระบวนการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแทนการฟ้องคดีได้ เพื่อให้โอกาสแก่เด็กหรือเยาวชนกลับตัวกลับใจและสามารถอยู่ร่วมในสังคมได้ในภายหน้าโดยไม่ต้องมีคดีติดตัว โดยขั้นตอนการจัดทำแผนฯ และการปฏิบัติตามแผนฯ จะเป็นไปตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนฯ มาตรา 86 – 89 ซึ่งสามารถประเมินระยะเวลาสูงสุดตั้งแต่การจัดทำแผนฯ จนถึงสิ้นสุดการปฏิบัติตามแผนฯ ได้ อย่างไรก็ตาม ในระหว่างปฏิบัติตามขั้นตอนดังกล่าว อายุความฟ้องคดีก็ยังนับอยู่ตลอดเวลาและมีความเป็นไปได้ที่การปฏิบัติตามแผนฯ อาจจะไม่บรรลุผล จึงมีความเสี่ยงที่ระยะเวลาห่างนั้นคดีอาจขาดอายุความหรือใกล้จะขาดอายุความได้ ทั้งนี้ การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาขึ้นก่อนฟ้องคดีในกรณีนี้ สามารถเทียบเคียงได้

กับการใช้มาตรการอื่นแทนการฟ้องคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศส และ การปฏิบัติตามเงื่อนไขการชะลอฟ้องหรือการตัดเตือนและรอการลงโทษไว้ก่อนหรือกรณีการไกล่เกลี่ยก่อนที่ผู้เสียหายจะฟ้องคดีด้วยตนเองของประเทศเยอรมนี ซึ่งกฎหมายทั้ง 2 ประเทศกำหนดให้ใช้มาตรการอายุความสะดุดหยุดอยู่

(3) กรณีผู้เสียหายต้องขออนุญาตฟ้องคดี ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 เนื่องจากในคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด หากผู้เสียหายประสงค์จะฟ้องคดีเอง จะไปยื่นคำฟ้องต่อศาลเหมือนการฟ้องคดีอาญาปกติไม่ได้ แต่จะต้องขออนุญาตจากผู้อำนวยการสถานพินิจก่อน เป็นไปตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนฯ มาตรา 99 ปัญหาที่เกิดขึ้นคือขั้นตอนการพิจารณาคำร้องขออนุญาตฟ้องไม่ได้กำหนดระยะเวลาที่แน่นอนไว้ว่าจะพิจารณาแล้วเสร็จเมื่อใด และจะยิ่งเกิดผลกระทบต่อเวลาในการฟ้องคดีมากขึ้นอีกหากว่าผู้อำนวยการสถานพินิจไม่อนุญาตจนผู้เสียหายต้องไปร้องขอต่อศาลให้สั่งอนุญาตเอง ซึ่งจะต้องมีเวลาในการพิจารณาของศาลเพิ่มขึ้นไปอีก ในระหว่างที่ปัญหาตามที่กล่าวถึงนี้เกิดขึ้น อายุความก็ยังค้างงันอยู่ตลอดเวลา จึงมีความเสี่ยงที่คดีจะขาดอายุความหรือใกล้จะขาดอายุความในระหว่างพิจารณาเรื่องการอนุญาตให้ฟ้องคดีได้ ทั้งนี้ การขออนุญาตฟ้องคดีในกรณีนี้สามารถเทียบเคียงได้กับการฟ้องคดีอาญาที่จะต้องได้รับความยินยอมหรือได้รับอนุญาตจากรัฐบาลหรือหน่วยงานรัฐอื่น ๆ ก่อนของประเทศอินเดีย ซึ่งประเทศอินเดียได้กำหนดให้ใช้มาตรการอายุความสะดุดหยุดอยู่ในระหว่างขั้นตอนการขอความยินยอมหรือขออนุญาต

(4) การไกล่เกลี่ยคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัวในชั้นก่อนฟ้องคดี ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 โดยในชั้นก่อนฟ้องคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัวกฎหมายเปิดโอกาสให้มีการยอมความหรือถอนคำร้องทุกช่วงระหว่างคู่กรณีได้ แต่จะต้องจัดทำบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นก่อนการยอมความเพื่อให้ฝ่ายผู้กระทำความผิดได้ทดลองปฏิบัติก่อน เพื่อให้คู่กรณีมีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นและลดโอกาสเกิดข้อพิพาทในภายหลังที่ยุติการดำเนินคดี ซึ่งระยะเวลาการปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงฯ นี้ กฎหมายกำหนดให้จะต้องไม่เกินอายุความฟ้องคดีด้วย เป็นไปตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนฯ มาตรา 12 ประกอบกับระเบียบกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการทำบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นก่อนการยอมความถอนคำร้องทุกขั้นในชั้นสอบสวน พ.ศ. 2551 ข้อ 7, 9 และ 10 อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีก่อนถึงขั้นตอนการจัดทำบันทึกข้อตกลงฯ คู่กรณีอาจจะดำเนินการไกล่เกลี่ยเพื่อตกลงยอมความหรือถอนคำร้องทุกขั้นก่อนก็ได้ เป็นไปตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนฯ มาตรา 16 ประกอบกับระเบียบกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการทำบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นก่อนการยอมความถอนคำร้องทุกขั้นในชั้นสอบสวน พ.ศ. 2551 ข้อ 4, 5 และ 6 แต่ปัญหาคือกระบวนการไกล่เกลี่ยในกรณีนี้ไม่ได้กำหนดระยะเวลาไว้ชัดเจนว่าจะต้องเสร็จสิ้นภายในเวลาเท่าไร ในขณะที่อายุความฟ้องคดีก็ยังค้างงันอยู่ตลอดเวลา หากการไกล่เกลี่ยใช้เวลานานเกินไป ก็มีความเสี่ยงที่คดีจะขาดอายุความหรือใกล้จะขาดอายุความได้ และแม้ว่าการไกล่เกลี่ยจะสำเร็จ ก็จะมีผลกระทบถึงเวลาที่เหลืออยู่ในการปฏิบัติตามบันทึกข้อตกลงฯ ด้วย ซึ่งอาจให้เวลาในการปฏิบัติน้อยเกินไปทำให้ไม่บรรลุผลที่ต้องการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ทั้งนี้ การไกล่เกลี่ยคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัวสามารถเทียบเคียงได้กับการใช้มาตรการอื่นแทนการฟ้องคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศส และ การปฏิบัติตามเงื่อนไขการชะลอฟ้องหรือการตัดเตือนและรอการลงโทษไว้ก่อนหรือกรณีการไกล่เกลี่ยก่อนที่ผู้เสียหายจะฟ้องคดีด้วยตนเองของประเทศเยอรมนี ซึ่งกฎหมายทั้ง 2 ประเทศกำหนดให้ใช้มาตรการอายุความสะดุดหยุดอยู่

(5) การรอคำสั่งของอัยการสูงสุดในการดำเนินคดีที่ไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือ มีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ ตามพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 ในกรณีนี้ไม่มีบทบัญญัติกฎหมายต่างประเทศที่จะเทียบเคียงได้ แต่ก็เข้าลักษณะเป็นอุปสรรคในการฟ้องคดีอย่างหนึ่ง เนื่องจากการจะมาถึงขั้นตอนนี้ได้นั้น คดีต้องผ่านขั้นตอนการสอบสวนและพนักงานอัยการได้พิจารณาพยานหลักฐานทั้งหมดแล้วเชื่อว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดจริง แต่มีเหตุผลบางประการที่ทำให้เห็นว่าไม่สมควรฟ้องคดี เช่น การฟ้องคดีจะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน เป็นต้น กฎหมายจึงให้พนักงานอัยการมีดุลพินิจในการเสนอความเห็นต่อหัวหน้าพนักงานอัยการเพื่อให้เสนอเรื่องต่ออัยการสูงสุดในการพิจารณาสั่งไม่ฟ้องคดีได้ เป็นไปตามพระราชบัญญัติองค์กรอัยการฯ มาตรา 21 ประกอบกับระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการสั่งคดีอาญาที่จะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ. 2554 ข้อ 5 , 9 และ 10 อย่างไรก็ตาม ในระหว่างขั้นตอนการเสนอความเห็นและเสนอเรื่องการสั่งไม่ฟ้องคดีนี้ ไม่มีกฎหมายกำหนดระยะเวลาไว้ชัดเจนว่า จะต้องแล้วเสร็จเมื่อใด อายุความฟ้องคดีก็ยังคงนับอยู่ตลอดเวลา หากมีคำสั่งไม่ฟ้องคดี ก็จะเสียฝ่ายผู้เสียหายที่ยังมีอำนาจในการฟ้องคดีได้อยู่ แต่กว่าผู้เสียหายจะทราบว่าคดีของตนจะไม่ถูกสั่งฟ้อง ก็ต้องรอให้พนักงานสอบสวนซึ่งได้รับแจ้งคำสั่งไม่ฟ้องคดีมาแจ้งให้ผู้เสียหายทราบเอง จึงมีความเสี่ยงที่คดีจะขาดอายุความไปแล้วหรือใกล้จะขาดอายุความได้ ดังนั้น ในขั้นตอนการรอคำสั่งของอัยการสูงสุดก็สมควรที่จะกำหนดมาตรการเกี่ยวกับอายุความขึ้นมาเพื่อป้องกันไม่ให้คดีขาดอายุความด้วย

4.1.2 บทบัญญัติหรือขั้นตอนทางกฎหมายที่จำกัดอำนาจฟ้องคดี และ/หรือ เป็นอุปสรรคต่อการสอบสวนคดีอาญา

(1) กรณีห้ามมิให้บุตรฟ้องบุพการีของตน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในกรณีนี้ไม่มีบทบัญญัติกฎหมายต่างประเทศที่จะเทียบเคียงได้ แต่ก็เป็นบทบัญญัติที่จำกัดอำนาจฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายประการหนึ่ง และจำกัดรวมไปถึงการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนด้วย⁷⁸ ซึ่งเป็นไปตาม ป.พ.พ. มาตรา 1562 การจะฟ้องคดีจึงต้องไปร้องขอให้พนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องคดีแทน แต่พนักงานอัยการก็มีดุลพินิจที่จะไม่ฟ้องคดีก็ได้ หากว่าพิจารณาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ แล้วเห็นว่าไม่สมควรฟ้องคดี อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการพิจารณาของพนักงานอัยการ คือ หากคดีใกล้จะขาดอายุความ ผู้เสียหายไม่สามารถไปยื่นฟ้องคดีต่อศาลได้เหมือนดังคดีอาญาปกติ โดยเฉพาะคดีความผิดอันยอมความได้ซึ่งมีอายุความสั้นเพียง 3 เดือน ผู้เสียหายจะไปร้องทุกข์เพื่อให้อายุความร้องทุกข์หยุดนับไปก่อนไม่ได้เช่นกัน ดังนี้ จึงเห็นว่าในระหว่างการพิจารณาของพนักงานอัยการว่าจะฟ้องคดีนี้หรือไม่นั้น ก็มีความเสี่ยงที่คดีจะขาดอายุความไปแล้วหรือใกล้จะขาดอายุความได้ ซึ่งสมควรที่จะกำหนดมาตรการเกี่ยวกับอายุความขึ้นมาเพื่อป้องกันไม่ให้คดีขาดอายุความด้วย

(2) กรณีความคุ้มกันของสมาชิกรัฐสภาและกรรมการการเลือกตั้ง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 โดยความคุ้มกันของสมาชิกรัฐสภาจะเป็นไปตามรัฐธรรมนูญฯ มาตรา 125 ส่วนความคุ้มกันของกรรมการการเลือกตั้งจะเป็นไปตามรัฐธรรมนูญฯ มาตรา 227 ความคุ้มกันของบุคคลทั้ง 2 ประเภทตามกฎหมายไทยไม่ได้เป็น

⁷⁸ คณิต ฌ นคร, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 8, วิญญูชน 2555) 508.

อุปสรรคในการฟ้องคดีอาญาโดยตรง เพราะไม่ได้ห้ามการฟ้องคดี แต่มีลักษณะเป็นอุปสรรคในขั้นตอนการสอบสวน เพราะจะมีช่วงเวลาที่ยกเว้นให้จับ คမ်း หรือหมายเรียกตัวบุคคลดังกล่าวไปเพื่อทำการสอบสวน ช่วงเวลาดังกล่าว ยังพอที่จะประเมินระยะเวลาได้ยาวนานเท่าไรและจะสิ้นสุดเมื่อใด เช่น กรณีสมาชิกรัฐสภาจะเป็นช่วงเวลาระหว่าง สมัยประชุม เป็นต้น ผลกระทบจะเกิดขึ้นกับกรณีที่ต้องให้พนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องร้องคดี เพราะพนักงานอัยการจะมีอำนาจฟ้องได้ก็ต่อเมื่อพนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว หากการสอบสวนยังไม่เสร็จสิ้น พนักงานอัยการก็จะฟ้องคดีไม่ได้ ดังนั้น กรณีที่จำเป็นต้องสอบสวนผู้ต้องหาที่ได้รับความคุ้มกันดังกล่าวแต่ไม่สามารถสอบสวนได้ เพราะอยู่ในช่วงเวลาที่ได้รับความคุ้มกัน ก็มีความเสี่ยงที่จะทำให้คดีขาดอายุความไปก่อนหรือใกล้จะขาดอายุความได้ ทั้งนี้ การได้รับความคุ้มกันของบุคคลที่มีสถานะทางการเมืองสามารถเทียบเคียงได้กับกรณีการที่สมาชิกรัฐสภาได้รับความคุ้มกันของประเทศฝรั่งเศสและการที่สมาชิกสภานิติบัญญัติได้รับความคุ้มกันของประเทศเยอรมนี ซึ่งกฎหมาย ทั้ง 2 ประเทศกำหนดให้ใช้มาตรการอายุความสะดุดหยุดอยู่

(3) กรณีความคุ้มกันทางทูตของบรรดาบุคคลที่ไม่ใช่คนชาติของรัฐไทยหรือไม่ได้มีถิ่นที่อยู่ถาวรในประเทศไทย ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยเอกสิทธิ์และความคุ้มกันทางทูต พ.ศ. 2527 เป็นกรณีที่ประเทศไทยตรากฎหมายออกมาเพื่ออนุวัติการการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วยความสัมพันธ์ทางทูต ค.ศ. 1961 ความคุ้มกันที่มีอยู่ ซึ่งเกี่ยวข้องกับอุปสรรคในการฟ้องคดีและการสอบสวนเป็นไปตามอนุสัญญาฯ ข้อ 22, 29, 30 และ 31 ซึ่งห้ามทั้งการฟ้องคดีอาญาและจำกัดอำนาจการสอบสวนคดีอาญาทำให้ไม่อาจสอบสวนได้อย่างเต็มที่ เช่น เข้าไปค้นสถานที่ของ คณะผู้แทนไม่ได้ เป็นต้น นอกจากนี้ อนุสัญญาฯ ข้อ 37 ยังให้ความคุ้มกันครอบคลุมไปถึงคนในครอบครัวของตัวแทนทางทูต บุคคลในคณะเจ้าหน้าที่ฝ่ายธุรการและฝ่ายวิชาการของคณะผู้แทน และคนในครอบครัวของบุคคลดังกล่าวด้วย ถึงแม้ว่าความคุ้มกันดังกล่าวจะมีวันสิ้นสุดลงเมื่อการหน้าที่ของบุคคลที่ได้รับความคุ้มกันได้ยุติลงและบุคคลเหล่านั้นได้ออกไปจากประเทศไทยแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีปัญหาว่าไม่สามารถประเมินระยะเวลาสูงสุดที่ความคุ้มกันนั้นจะมีผลได้ ซึ่งถ้าหากมีระยะเวลาที่ยาวนาน ก็มีความเสี่ยงที่คดีจะขาดอายุความหรือใกล้จะขาดอายุความไปก่อนได้ แม้ว่าความคุ้มกันดังกล่าวจะสิ้นสุดไปและรัฐไทยมีอำนาจดำเนินคดีอาญากับบรรดาบุคคลดังกล่าวมาแล้วก็ตาม ทั้งนี้ กรณีความคุ้มกันทางทูตสามารถเทียบเคียงได้กับความคุ้มกันทางทูตที่ปรากฏในกฎหมายของประเทศเยอรมนี ซึ่งกำหนดให้ใช้มาตรการอายุความสะดุดหยุดอยู่ในระหว่างที่ความคุ้มกันทางทูตยังมีผลอยู่

ดังนั้น มาตรการที่เห็นสมควรนำไปใช้กับอุปสรรคทางข้อกฎหมายในแต่ละกรณี มีปัจจัยที่ต้องคำนึงอยู่ 2 ประการ คือ อุปสรรคทางข้อกฎหมายนั้นสามารถประเมินระยะเวลาที่อุปสรรคนั้นจะดำรงอยู่ได้หรือไม่ และ หากไม่สามารถประเมินได้ อุปสรรคทางข้อกฎหมายนั้นเกิดขึ้นในขั้นตอนใดของการดำเนินคดี จึงแบ่งมาตรการเกี่ยวกับอายุความ ได้เป็น 3 กรณี ได้แก่

1. ใช้มาตรการให้อายุความสะดุดหยุดอยู่ สมควรนำไปใช้กับการตรวจพิสูจน์ของกลางที่อ้างว่าเป็นยาเสพติด , การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาขึ้นก่อนฟ้องคดีในคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิด และคดีที่สมาชิกรัฐสภาและกรรมการการเลือกตั้งได้รับความคุ้มกัน เนื่องจากคดีเหล่านี้สามารถประเมินระยะเวลาสูงสุดที่อุปสรรคดำรงอยู่ได้ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่าคดีที่บุคคลซึ่งได้รับความคุ้มกันทางทูตก็สมควรจะใช้มาตรการนี้ด้วยเช่นกัน แม้ว่าคดีนี้จะประเมินระยะเวลาสูงสุดที่อุปสรรคดำรงอยู่ไม่ได้ แต่เป็นคดีที่จำกัด

ทั้งอำนาจฟ้องและการสอบสวนตั้งแต่ที่บุคคลเหล่านี้กระทำความผิด หากใช้มาตรการอื่นก็อาจไม่มีเวลาเพียงพอในการดำเนินคดีอาญา

2. ใช้มาตรการขยายอายุความออกไป 60 วัน เฉพาะกรณีที่คดีขาดอายุความหรือใกล้จะขาดอายุความโดยเหลือเวลาในการฟ้องคดีไม่เกิน 60 วัน สมควรนำไปใช้กับคดีที่ต้องรอคำสั่งของอัยการสูงสุดที่จะไม่ฟ้องคดี และคดีอาญาเด็กและเยาวชนที่ผู้เสียหายต้องขออนุญาตฟ้องคดีก่อน เนื่องจากคดีเหล่านี้ไม่สามารถประเมินระยะเวลาสูงสุดที่อุปสรรคดำรงอยู่ได้ แต่คดีอยู่ในขั้นตอนที่ใกล้ชิดต่อการฟ้องคดีและอาจจะรวบรวมพยานหลักฐานไว้พอสมควรแล้ว การขยายอายุความออกไป 60 วันจึงน่าจะเพียงพอที่จะป้องกันไม่ให้คดีขาดอายุความได้ และ

3. ใช้มาตรการให้อายุความสะดุดหยุดอยู่ตามเวลาที่อุปสรรคดำรงอยู่ แต่ไม่ให้เกิน 60 วัน แล้วแต่ว่าเวลาใดจะสั้นกว่ากัน สมควรนำไปใช้กับการตรวจพิสูจน์สารเสพติดในร่างกาย , การใกล้ชิดคดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว และคดีที่ผู้เสียหายจำเป็นต้องฟ้องบุพการีโดยร้องขอให้พนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องคดีแทน เนื่องจากคดีเหล่านี้ไม่สามารถประเมินระยะเวลาสูงสุดที่อุปสรรคดำรงอยู่ได้ และ คดียังอยู่ในระหว่างการสอบสวน หากไม่จำกัดระยะเวลาในการสะดุดหยุดอยู่ของอายุความไว้ จะส่งผลเสียต่อความรวดเร็วในการสอบสวนได้ เนื่องจากมาตรการนี้มีขึ้นเพื่อลดโอกาสไม่ให้คดีขาดอายุความไปเท่านั้น แต่ไม่ได้มุ่งหมายให้การสอบสวนกระทำไปอย่างล่าช้าตามอำเภอใจ

4.2 กรณีอุปสรรคในการฟ้องคดีอาญาทางข้อเท็จจริง

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศทั้ง 4 ประเทศ จะเห็นได้ว่าลักษณะของอุปสรรคทางข้อเท็จจริงค่อนข้างกว้างขวางและกำหนดลักษณะเฉพาะได้ยาก ยกเว้นจะบัญญัติกฎหมายโดยระบุข้อเท็จจริงที่เป็นอุปสรรคลงไปยังชัดเจน เช่น กรณีประเทศอยู่ในสภาวะสงครามตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น ผลของอุปสรรคทางข้อเท็จจริงทุกกรณีที่มีร่วมกันคืออุปสรรคนั้นจะต้องเป็นเหตุให้การฟ้องคดีหรือการดำเนินคดีอาญาไม่สามารถกระทำได้ด้วย แต่ถ้าหากกำหนดหลักเกณฑ์เพียงเท่านั้น ย่อมเกิดปัญหาให้ผู้มีอำนาจฟ้องคดียกเหตุใด ๆ ขึ้นมาอ้างก็ได้และส่งผลเสียต่อหลักการมีอายุความในคดีอาญาอย่างยิ่ง ดังนี้ ในกรณีที่กฎหมายประสงค์ให้มีมาตรการเกี่ยวกับอายุความต่ออุปสรรคทางข้อเท็จจริงที่เป็นหลักเกณฑ์ทั่วไป จึงมักจะกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการกระทำของผู้มีอำนาจฟ้องคดีไว้ด้วย เช่น กรณีกฎหมายประเทศฝรั่งเศส อุปสรรคทางข้อเท็จจริงจะต้องมีอาจก้าวล่วงได้และเทียบเท่ากับเหตุสุดวิสัย ในขณะที่กฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกาในกรณีที่ใช้หลัก Equitable Tolling ก็กำหนดเงื่อนไขให้ผู้ฟ้องคดีต้องพากเพียรพยายามในการรักษาสีทธิของตนเองตลอดระยะเวลาของอายุความด้วย เป็นต้น การกำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมที่เกี่ยวกับการกระทำของผู้มีอำนาจฟ้องคดีนี้ก็เพื่อจำกัดการอ้างอุปสรรคทางข้อเท็จจริงมาเป็นเหตุยกเว้นหรือผ่อนปรนการบังคับใช้อายุความฟ้องคดีอาญาให้น้อยที่สุดและใช้เพียงเท่าที่จำเป็น ดังนั้น ในกรณีของกฎหมายประเทศไทยจึงต้องพิจารณาถึงมาตรการเกี่ยวกับอายุความในกรณีที่มีอุปสรรคทางข้อเท็จจริงเกิดขึ้นในคดีแพ่งและคดีปกครอง เนื่องจากคดีทั้ง 2 ประเภท ได้มีการหลักเกณฑ์เกี่ยวกับอุปสรรคทางข้อเท็จจริงไว้ชัดเจนกว่าในคดีอาญา

กรณีคดีแพ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/19 วางหลักว่าในขณะที่อายุความจะครบกำหนด ถ้ามีเหตุสุดวิสัยทำให้เจ้าหนี้ไม่อาจกระทำการที่ทำให้อายุความสะดุดหยุดลงได้ ให้อายุความขยายออกไปอีก 30 วันนับแต่วันที่เหตุสุดวิสัยสิ้นสุดลง การกำหนดให้อุปสรรคในการฟ้องคดีต้องเป็นเหตุสุดวิสัยทำให้การจะใช้มาตรการขยายอายุความได้ จะต้องพิจารณาด้วยว่าเจ้าหนี้ไม่ได้เป็นผู้ก่อให้เกิดเหตุขึ้นเองและได้ใช้ความ

ระมัดระวังตามสมควรแล้ว แต่ก็ยังไม่อาจป้องกันเหตุนั้นได้⁷⁹ การกำหนดเช่นนี้จึงเทียบเคียงได้กับกรณีอุปสรรคทางข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศฝรั่งเศส มาตรา 9-3 ในขณะที่กรณีคดีปกครองเป็นไปตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 52 วรรค 2 ซึ่งวางหลักการฟ้องคดีปกครองที่ยื่นเมื่อพ้นกำหนดเวลาฟ้องคดี ถ้าศาลเห็นว่าคดีที่ยื่นฟ้องนั้นมีเหตุจำเป็นอื่น ศาลก็อาจรับไว้พิจารณาได้ ทั้งนี้ ศาลปกครองสูงสุดได้วางหลักการพิจารณาเกี่ยวกับเหตุจำเป็นอื่นไว้ว่า แม้จะมีใช้เหตุสุดวิสัยตามป.พ.พ. แต่ก็หมายถึงเหตุที่เป็นอุปสรรคขัดขวางมิให้ผู้ฟ้องคดีสามารถยื่นคำฟ้องภายในระยะเวลาการฟ้องคดีที่กฎหมายกำหนดได้เป็นสำคัญ (คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 10/2550 และ 400/2550) ซึ่งจะต้องมิใช่เหตุอันจะโทษผู้ฟ้องคดีได้ (คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 312/2550)⁸⁰ การกำหนดมาตรการเกี่ยวกับอายุความที่ทำให้ศาลมีดุลพินิจรับฟ้องคดีไว้พิจารณาได้มีความคล้ายคลึงกับหลัก Equitable Tolling ของประเทศสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตาม หลักเรื่องเหตุจำเป็นอื่นอาจไม่ได้เคร่งครัดเท่าหลัก Equitable Tolling เนื่องจากไม่ได้กำหนดเรื่องการต้องใช้ความพากเพียรพยายามในการฟ้องคดีตลอดระยะเวลาที่อายุความยังมีผลอยู่

ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่าหากกฎหมายอาญาประเทศไทยจะกำหนดมาตรการเกี่ยวกับอายุความสำหรับอุปสรรคในการฟ้องคดีทางข้อเท็จจริง ก็สมควรที่จะกำหนดระดับความรุนแรงของอุปสรรคไว้เทียบเท่า “เหตุสุดวิสัย” เนื่องจากเหตุสุดวิสัยเป็นหลักกฎหมายที่ประเทศไทยนำไปใช้ในกฎหมายหลายฉบับอยู่แล้ว และลักษณะของเหตุสุดวิสัยที่จำเป็นต้องให้ผู้ประสบเหตุต้องพิสูจน์ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร ย่อมสอดคล้องกับหลักการเร่งรัดการดำเนินคดีอาญา เพื่อจำกัดให้การอ้างอุปสรรคทางข้อเท็จจริงเกิดขึ้นเพียงเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ประกอบกับมาตรการเกี่ยวกับอายุความที่สมควรใช้คือมาตรการขยายอายุความตามระยะเวลาที่อุปสรรคนั้นเกิดขึ้นแต่ให้จำกัดไว้ไม่เกิน 60 วัน โดยจะใช้เฉพาะกรณีที่อุปสรรคทางข้อเท็จจริงเกิดขึ้นต่อเนื่องจนถึงเวลาที่คดีขาดอายุความไปแล้วหรือใกล้จะขาดอายุความเท่านั้น เช่น เหลือเวลาในการฟ้องคดีไม่เกิน 60 วัน เป็นต้น ด้วยมาตรการนี้จะทำให้อายุความไม่ได้ถูกขยายออกไปมากจนเกินสมควร อย่างไรก็ตาม หากอุปสรรคทางข้อเท็จจริงซึ่งเทียบเท่าเหตุสุดวิสัยนั้นเกิดขึ้นมาจากการกระทำของผู้กระทำความผิดและเกิดขึ้นในระหว่างที่ผู้เสียหายเป็นผู้หย่อนความสามารถ เช่น เป็นผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถ หรือคนเสมือนไร้ความสามารถ ก็สมควรให้ใช้มาตรการอายุความสะดุดหยุดอยู่ตามระยะเวลาที่อุปสรรคนั้นเกิดขึ้นจริงโดยไม่ต้องจำกัดเวลา ซึ่งการนำมาตรการเช่นนี้มาใช้เป็นการเทียบเคียงการวินิจฉัยของศาลในคำพิพากษาศาลฎีกาคดีฆาตกรรมเด็กทารกหลายศพของประเทศฝรั่งเศส ซึ่งข้อเท็จจริงต่าง ๆ ในคดี หากใช้เพียงมาตรการขยายอายุความแบบจำกัดเวลา เวลาที่ขยายเพิ่มอาจจะไม่เพียงพอให้ดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดได้ นอกจากนี้ ก็เพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดที่ก่อให้เกิดอุปสรรคในการฟ้องคดีขึ้นด้วย

⁷⁹ ตามนิยามของเหตุสุดวิสัยในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 8.

⁸⁰ สำนักงานศาลปกครอง, *แนวคำวินิจฉัยของศาลปกครอง (พ.ศ. 2544 - พ.ศ. 2552)* (pdf, สำนักงานศาลปกครอง 2553) 592.

บทสรุป

การดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายประเทศไทยควรที่จะบัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับอุปสรรคในการฟ้องคดีไว้เป็นการทั่วไปในประมวลกฎหมายอาญาซึ่งเป็นกฎหมายหลักที่กำหนดหลักเกณฑ์เรื่องอายุความฟ้องคดีอาญา และควรที่จะรองรับทั้งอุปสรรคทางข้อกฎหมายและอุปสรรคทางข้อเท็จจริง โดยการกำหนดมาตรการผ่อนปรนการบังคับใช้อายุความฟ้องคดีอาญาสำหรับอุปสรรคทางข้อกฎหมายจะต้องมีความหลากหลาย ตามที่ผู้เขียนเสนอ จะมี 3 มาตรการ ได้แก่ 1. การให้อายุความสะดุดหยุดอยู่ 2. การขยายอายุความโดยจำกัดเวลาซึ่งใช้เฉพาะกรณีที่เกิดคดีขาดอายุความไปแล้วหรือใกล้จะขาดอายุความ และ 3. การให้อายุความสะดุดหยุดอยู่โดยไม่เกินระยะเวลาที่จำกัดไว้ ซึ่งการนำมาตราแต่ละแบบไปใช้กับอุปสรรคทางข้อกฎหมายใด จะต้องคำนึงถึงลักษณะของอุปสรรคนั้นว่า ระยะเวลาในการดำรงอยู่ของอุปสรรคนั้นชัดเจนแน่นอนหรือไม่ และ อุปสรรคนั้นเกิดขึ้นและดำรงอยู่ในขั้นตอนใดของการดำเนินคดีอาญา ในขณะที่การกำหนดมาตรการผ่อนปรนการบังคับใช้อายุความฟ้องคดีอาญาสำหรับอุปสรรคทางข้อเท็จจริงควรที่จะกำหนดระดับความร้ายแรงของอุปสรรคไว้ที่ระดับเหตุสุดวิสัยเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องในการฟ้องคดีหรือร้องทุกข์จะต้องมีความระมัดระวังในการเร่งรัดดำเนินคดี และควรใช้มาตรการขยายอายุความโดยจำกัดเวลาซึ่งใช้เฉพาะกรณีที่คดีขาดอายุความไปแล้วหรือใกล้จะขาดอายุความ เพื่อให้การยกข้อต่อสู้เรื่องอุปสรรคทางข้อเท็จจริงเป็นไปอย่างจำกัดที่สุดและไม่ให้อายุความถูกขยายออกไปมากจนเกินสมควร เว้นแต่กรณีที่อุปสรรคทางข้อเท็จจริงซึ่งเทียบเท่ากับเหตุสุดวิสัยนั้นจะเกิดขึ้นจากการกระทำของผู้กระทำความผิดโดยอาศัยประโยชน์จากการที่ผู้เสียหายเป็นผู้หย่อนความสามารถ ก็สมควรที่จะใช้มาตรการอายุความสะดุดหยุดอยู่ตามระยะเวลาที่อุปสรรคนั้นดำรงอยู่จริง เพื่อประโยชน์ให้ผู้มีอำนาจฟ้องคดีมีเวลาเพียงพอในการรวบรวมพยานหลักฐานและเตรียมการฟ้องคดี ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดที่ขัดขวางการดำเนินคดีอาญาด้วย ดังนั้นการที่กฎหมายรองรับให้อุปสรรคในการฟ้องคดีทั้ง 2 ประเภทสามารถเป็นเหตุผ่อนปรนการบังคับใช้อายุความฟ้องคดีได้ย่อมเป็นประโยชน์ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการปราบปรามอาชญากรรมมากยิ่งขึ้น และในขณะเดียวกัน การกำหนดรายละเอียดและเงื่อนไขการใช้มาตรการผ่อนปรนการบังคับใช้อายุความฟ้องคดีก็ยังคงเป็นไปเพื่อรักษาหลักการและเหตุผลในการมีอยู่ของอายุความไว้ด้วยเช่นกัน

บรรณานุกรม

หนังสือ

ภาษาไทย

- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, *คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่าด้วยการดำเนินคดีในชั้นตอนก่อนการพิจารณา* (พิมพ์ครั้งที่ 7, สำนักพิมพ์ พลสยาม พรินติ้ง (ประเทศไทย) 2553).
- คณิต ณ นคร, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 8, วิญญูชน 2555).
- , *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 6, วิญญูชน 2560).
- จิตติ ตังศภัทย์, *กฎหมายอาญา ภาค 1* (พิมพ์ครั้งที่ 10, ห้างหุ้นส่วนจำกัด จีรัชการพิมพ์ 2546).
- สมพร พรหมพิตากร และ ศรีนิตา พรหมพิตากร, *อายุความ แพ่ง – อาญา คดีแพ่งเกี่ยวกับคดีอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 8, นิติธรรม 2559).
- สำนักงานศาลปกครอง, *แนวคำวินิจฉัยของศาลปกครอง (พ.ศ. 2544 - พ.ศ. 2552)* (pdf, สำนักงานศาลปกครอง 2553).

ภาษาต่างประเทศ

- Bryan A. Garner, *Black's Law Dictionary* (9th ed., Thomson Reuters 2009).
- Gabriele Cirener and others, *Strafgesetzbuch Leipziger Kommentar Sechster Band §§ 69 bis 79b* (13., neu bearbeitete Auflage, De Gruyter, 2020).
- Philippe Conte and others, *Code de procedure penale 2020* (32nd ed, Paris : LexisNexis 2019).
- Ratanlal Ranchhoddas, Thakore Dhirjlal Keshavlal and Manohar V. R., *Ratanlal & Dhirjlal's the Code of Criminal Procedure* (Updated 19th enlarged edition, Gurgaon, India :LexisNexis Butterworths Wadhwa Nagpur, 2013).
- Ruth A. Kok, *Statutory limitations in international criminal law* (T.M.C. Asser Press 2007).

บทความ

ภาษาไทย

- ตามพงศ์ ขอบอิสระ, ‘ปัญหาการกำหนดอายุความในคดีอาญา’ (2554) 1 วารสารนิติศาสตร์ 109.
- ปกป้อง ศรีสนิท, ‘หลักการใช้บังคับบทหนึ่งของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา’ ใน วีรวัฒน์ จันทโชติ และคณะ (บรรณาธิการ) *ที่ระลึก 60 ปี พิธีใหญ่ ใจหาย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา 2561).
- ประธาน วัฒนวาณิชย์, ‘ระบบความยุติธรรมทางอาญา : แนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมอาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรม’ (2520) 2 วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 142.

ภาษาต่างประเทศ

Benjamin West Janke, 'Revisiting Contra Non Valentem in Light of Hurricanes Katrina and Rita' (2008) 68 Louisiana Law Review 497.

Benjamin West Janke and Francois-Xavier Licari, 'Contra Non Valentem in France and Louisiana: Revealing the Parenthood, Breaking a Myth' (2011) 71 Louisiana Law Review 503.

Editors, 'The Statute of Limitations in Criminal Law : A Penetrable Barrier to Prosecution' (1954) 102 University of Pennsylvania Law Review 630.

Kevin Foley, 'Availability of Tolling in A Presidential Prosecution' (2020) 168 University of Pennsylvania Law Review 1789.

Meghan L. Downey, 'Extraordinary Circumstances and Extraordinary Writs: Equitable Tolling During the COVID-19 Pandemic and Beyond' (2022) 27 Berkeley Journal of Criminal Law 31.

Nicole D. Mariani, 'Hiding in Plain Language: A Solution to the Pandemic Riddle of a Suspended Grand Jury, an Expiring Statute of Limitations, and the Fifth Amendment' (2022) 76 University of Miami Law Review 983.

P.G. Barton, 'Why Limitation Periods in the Criminal Code?' (1997) 40 Criminal Law Quarterly 188.

Rinat Kitai-Sangero, 'Between Due Process and Forgiveness : Revisiting Criminal Statutes of Limitations' (2013) 61 Drake Law Review 423.

รายงานผลการวิจัย

ภาษาไทย

ประเทือง ธนียพล และคณะ, 'การสืบค้นแนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดอายุความทางอาญาในบริบทสังคมไทย' (รายงานผลการวิจัยเสนอต่อ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2550).

รายงานการประชุม

ภาษาไทย

ASSEMBLÉE NATIONALE, RAPPORT FAIT AU NOM DE LA COMMISSION DES LOIS CONSTITUTIONNELLES, DE LA LÉGISLATION ET DE L'ADMINISTRATION GÉNÉRALE DE LA RÉPUBLIQUE SUR LA PROPOSITION DE LOI (n° 2931) portant réforme de la prescription en matière pénale (2 March 2016) <<https://www.assemblee-nationale.fr/14/rapports/r3540.asp>> สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2565.

—, RAPPORT FAIT AU NOM DE LA COMMISSION DES LOIS CONSTITUTIONNELLES, DE LA LÉGISLATION ET DE L'ADMINISTRATION GÉNÉRALE DE LA RÉPUBLIQUE SUR LA PROPOSITION DE LOI, MODIFIÉE PAR LE SÉNAT, EN DEUXIÈME LECTURE (n° 4135), portant réforme

de la prescription en matière pénale (14 December 2016) <<https://www.assemblee-nationale.fr/14/rapports/r4309.asp>> สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2565.

Bulletin officiel du ministère de la Justice, Circulaire du 28 février 2017 présentant les dispositions de la loi n° 2017-242 du 27 février 2017 portant réforme de la prescription en matière pénale. NOR : JUSD1706599C (Bulletin officiel du ministère de la Justice, 31 March 2017) 4 <http://www.textes.justice.gouv.fr/art_pix/JUSD1706599C.pdf> สืบค้นเมื่อ 31 สิงหาคม 2563.

SÉNAT, Proposition de loi portant réforme de la prescription en matière pénale Rapport n° 8 (2016-2017) (5 October 2016) <<http://www.senat.fr/rap/l16-008/l16-008.html>> accessed 15 September 2022. สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2565

คำพิพากษา

ภาษาไทย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6371/2553.

ภาษาต่างประเทศ

Cour de Cassation, Chambre criminelle, du 23 décembre 1999, 99-86.298

<<https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000007069357/>> สืบค้นเมื่อ 8 มกราคม 2565.

—, Assemblée plénière, 7 novembre 2014, 14-83.739

<<https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000029740771/>> สืบค้นเมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2565.

เอกสารอื่น ๆ

ภาษาไทย

อัศววัฒน์ เทพหัสดิน ณ อยุธยา, ‘อายุความในคดีอาญา’ (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา)

<<http://www.krirk.ac.th/new/faculty/law/ThaiLawPDF/article/อายุความในคดีอาญา.pdf>> สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2563.

ธานินทร์ กรัยวิเชียร, ‘สุภาษิตกฎหมาย (ตอนที่ 1)’ (ศูนย์วิทยบริการศาลยุติธรรมเฉลิมพระเกียรติ หอสมุดศาลยุติธรรม)

<http://www.library.coj.go.th/Openmedia/index?f=../file_upload/module/manage_digital_file/digital_file/73dff9f6.pdf> สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2563.

ภาษาต่างประเทศ

—, ‘Limitation rules in criminal matters’ (Submitted to the court of justice of the European union 2017)

<https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2019-12/ndr-2017-005_synthese_en_neutralisee_finale.pdf> accessed 20 December 2019.

Michael Fente, ‘Statutory and Constitutional Hurdles Confronting the Judicial System During

the COVID-19 Pandemic’ (2020) Upper Level Writing Requirement Research Papers 1

<https://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1042&context=stu_upperlevel_papers> accessed 7 February 2023.

บล็อกและเว็บไซต์

—, ‘Doctrine of Contra Non Valentem Law and Legal Definition’ (USLEGAL)

<<https://definitions.uslegal.com/d/doctrine-of-contra-non-valentem/>>

สืบค้นเมื่อ 13 มิถุนายน 2562.

—, ‘U.S. Supreme Court Rebuffs Tribe’s Bid for Equitable Tolling: Extraordinary Circumstances Causing Delayed Filing Must be Beyond a Litigant’s Control’ (Bryan Cave Leighton Paisner,

25 January 2016) <<https://www.bclplaw.com/en-US/insights/u-s-supreme-court-rebuffs-tribe-s-bid-for-equitable-tolling.html>>

สืบค้นเมื่อ 18 พฤศจิกายน 2562.

Maître Guillaume Isouard, ‘Contra non valentem agere non currit praescriptio’ (Guillaume ISOUARD,

28 may 2020) <<https://www.isouard-avocat.com/publications/contra-non-valentem>>

สืบค้นเมื่อ 28 พฤษภาคม 2563.